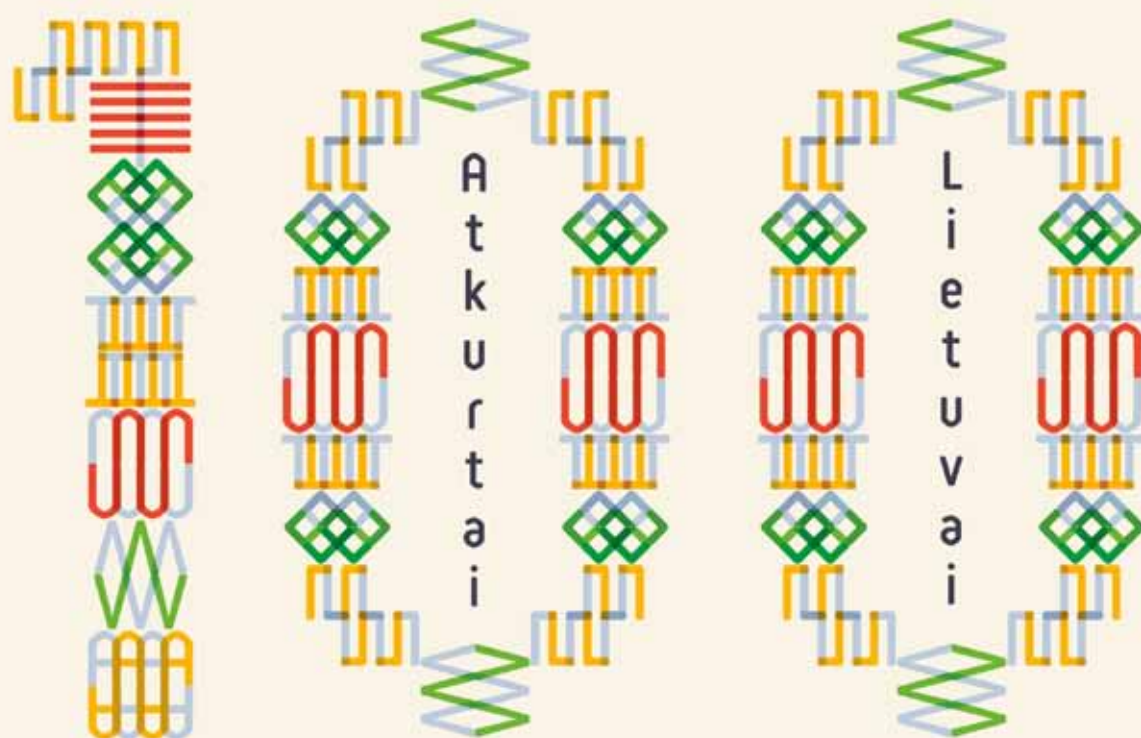

TAUTINIŲ bendrijų 2018 naujienos Nr. 1 (64)

2018 LIETUVOS ŠIMTMEČIO DAINŲ ŠVENTĖ VARDAN TOS...

Šią vasarą vyksianti Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo šimtmečiui paminėti skirta Dainų šventė „Vardan tos...“ vėl primins jau beveik 100 metų šalyje gyvą dainų švenčių tradiciją ir kvies visą tautą švęsti laisvę. Pirmą kartą Nepriklausomos Lietuvos istorijoje liepos 1 d. Vilniaus rotušės aikštėje vyks specialiai pasaulio lietuviams ir Lietuvoje gyvenančioms tautinėms bendrijoms skirtas renginys „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“.

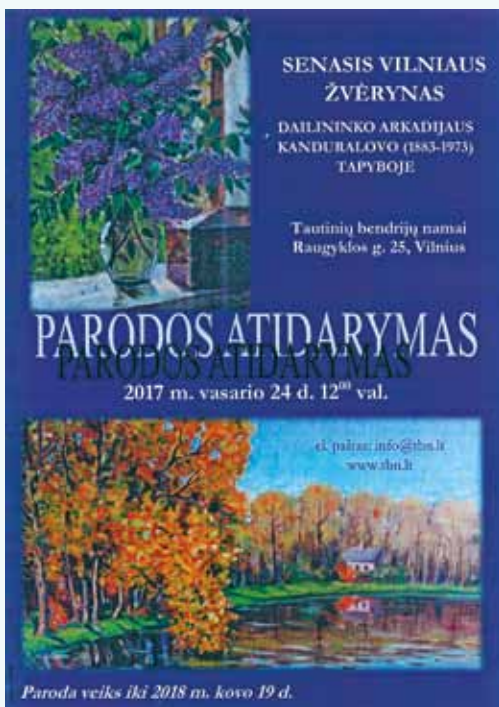
p. 3

Vasario 15 d. Tautinių bendrijų namuose atidaryta paroda „Lietuvą kūrėme kartu“, skirta Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio jubiliejui ir pasakojanti apie Lietuvoje gyvenančias tautines bendruomenes, jų indėlį į Lietuvos valstybingumo formavimą, kovą už nepriklausomybę, Lietuvos kultūros puoselėjimą ir tarptautinį pripažinimą.

p. 4

Jono Paršeliūno nuotr.

Vasario 24 d. Tautinių bendrijų namuose atidaryta dailininko Arkadijaus Kanduralovo (1883–1973) tapybos darbų paroda „Senasis Vilniaus Žvėrynas“. Dailininkas mėgo tapyti Vilniaus Žvėryno, kuriame gyveno, apylinkes: Neries pakrantes, pušynus, lauko keliukus, jaukius namukus ir kiemus.

p. 16

„Mus vienija poezija ir muzika“ – tokiu šūkiu vadovaujasi Kauno G. Deržavino rusų literatūros klubo nariai, šių metų sausį minėję savo klubo įkūrimo 10-ąsias metines. Šia proga vasario 3 d. Tautinių bendrijų namuose jie surengė iškilmingą minėjimą, į kurią susirinko gausus būrys poezijos ir muzikos mylėtojų.

p. 7

Klaipėdos tautinės bendrijos plačiai pažymėjo Lietuvos valstybės atkūrimo 100-ąsias metines

p. 11

T u r i n y s

SEIME

Siūlo savivaldybėse, kuriose tautinės mažumos sudaro žymią dalį, leisti vartoti ne tik lietuvių kalbą..... 2

VYRIAUSYBĖJE

Lietuva taikys vieną antisemitizmo apibrėžtį..... 2

AKTUALIJOS

Bus siūloma atgaivinti Lietuvos ir Lenkijos švietimo komisiją..... 3

Dainų šventė suvienys skirtingų kartų ir tautų Lietuvos žmones 3

Parodoje „Lietuvą kūrėme kartu“ – ilgaamžė šalies tautinių mažumų istorija 4

Lenkijos prezidentas A. Duda: dėkoju, kad esate lojalūs Lietuvos piliečiai..... 6

„Mus vienija poezija ir muzika“ 7

Penkiolikmečio vilniečio užrašai – svarbus Holokausto istorijos šaltinis 8

Lietuvos tautinės bendrijos: 100 metų kartu su valstybe..... 9

Klaipėdos tautinės bendrijos plačiai pažymėjo Lietuvos valstybės atkūrimo 100-ąsias metines..... 11

Seimo Pirmininkas V. Pranckietis susitiko su

Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininke F. Kukliansky 13

V. Žemaitis. Karaimas R. Tinfavičius: kiek jėgos leis, švenčių metu kelsiu valstybės vėliavą 13

Duonos šventėje – įvairių tautų kepiniai ir puiki nuotaika..... 14

Jaudinanti Holokaustą išgyvenusio romų berniuko istorija 15

Dailininko drobėse – romantiški Vilniaus vaizdai..... 16

Vokietis architektas, kūręs Lietuvos sostinės veidą 17

Už Lietuvos laisvę kovojo visų tautybių žmonės 18

Apdovanojimai – už nuopelnus miestui ir Lietuvai 19

Signatarų namų trauka 19

Klaipėdos baltarusiai Tarptautinę gimtosios kalbos dieną rašė diktantą 25

ISTORIJA

E. Mažul. Lietuvos valstybės tarptautinis pripažinimas ir tautinių mažumų klausimas 20

NAUJOS KNYGOS

Netolimi įvykiai – istoriko knygoje..... 26

Holokausto pamokų pamiršti nevalia 26

Gyveno Šilalėje žydai 26

V. Krėvė turėjo politinį krikštą..... 27

TAUTINĖS MAŽUMOS UŽSIENYJE

ETST – prieš ksenofobiją, rasinę ir religinę diskriminaciją 28

SUMMARY 28

Siūlo savivaldybėse, kuriose tautinės mažumos sudaro žymią dalį, leisti vartoti ne tik lietuvių kalbą

Vasario 15 d. Socialdemokratų partijos frakcija Seime įregistravo posėdžių sekretoriatai naują Tautinių mažumų įstatymo projektą. Jis suteiktų teisę savivaldybėse, kuriose tautinės mažumos sudaro žymią dalį, vartoti ne tik valstybinę, bet ir tos mažumos kalbą.

Projekte siūloma, kad savivaldybėje, kur tautinė mažuma, remiantis visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, sudaro ne mažiau kaip trečdalį visų gyventojų, bendraujant su šios savivaldybės teritorijoje esančiais viešojo administravimo subjektais, asmuo turėtų teisę vartoti tos tautinės mažumos kalbą. Jis galėtų į savivaldybės įstaigas, įmones, kitas valstybines institucijas kreiptis raštu ar žodžiu tos mažumos kalba. Be to, pagal projektą, tokioje savivaldybėje savivaldybės institucijų teikiama vieša informacija ir pirminė teisinė pagalba galėtų būti teikiama ne tik valstybine, bet ir tos tautinės mažumos kalba.

Projektu taip pat būtų įteisinti nelietuviški gatvių, vietovių, įstaigų pavadinimai. Šiuo atveju siūloma žiūrėti ne į savivaldybės, o į seniūnijos gyventojų sudėtį. „Seniūnijos aptarnaujamoje teritorijoje, kurioje tautinė mažuma, remiantis naujausio visuotinio gyventojų surašymo duomenimis,

sudaro ne mažiau 1/3 nuo bendrojo savivaldybės gyventojų skaičiaus, esančių gyvenamųjų vietovių, gatvių, viešojo administravimo subjektų pavadinimai, topografiniai ženklai, greta valstybinės kalbos, atitinkamos savivaldybės atstovaujamosios institucijos sprendimu, gali būti užrašomi ir tos tautinės mažumos kalba“, – rašoma projekte.

Tokiems ženklams ir iškaboms turėtų pritarti šios seniūnijos gyventojų apklausoje dalyvavusių asmenų dauguma. Projekto autoriai teigia siekiantys įstatymo lygmeniu užtikrinti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises, įgyvendinti valstybės įsipareigojimus išlaikyti ir puoselėti tautinių mažumų tradicijas, kultūrinį, kalbinį bei religinį identitetą.

„Atsižvelgiant į pastarųjų metų Lietuvos geopolitinę padėtį, vienas iš kertinių nacionalinio saugumo užtikrinimo uždavinių yra visuomenės vienybės skaldymo tautiniu pagrindu

du prevencija. Ypatingai jautrioje situacijoje atsiduria lenkų tautinė mažuma, nesyk kėlus kalbinio identiteto klausimus. Tinkamas Tautinių mažumų konvencijoje numatytų teisių perkėlimas į nacionalinę teisę išspręstų nemažai ilgamečių ginčų bei nereikalingų įtampų su kritiškai svarbia saugumo atžvilgiu strategine Lietuvos partnere Lenkija“, – teigiama projekto aiškinamajame rašte.

Tautinių mažumų įstatymo Lietuvoje nėra nuo 2010 m., kai baigė galioti tuometinė jo redakcija. Praėjusią Seimo kadenciją būta mėginimų priimti tokį dokumentą, bet jie nesulaukdavo daugumos palaikymo parlamente. 2011 m. Gyventojų ir būsto surašymo duomenimis, Lietuvoje gyveno 154 tautybių gyventojai. Lietuviai sudarė 84,2 proc. šalies gyventojų, lenkai – 6,6 proc., rusai – 5,8 proc. gyventojų. Statistikos departamento duomenimis, Šalčininkų rajono savivaldybėje per surašymą gyveno 77,8 proc. lenkų tautybės žmonių, Vilniaus rajone – 52,1 proc., Trakų – 30,1 proc., Visagine daugiau kaip pusę gyventojų – 51,9 proc. – sudarė rusų tautybės asmenys.

VYRIAUSYBĖJE

Lietuva taikys vieningą antisemitizmo apibrėžtį

Sausio 24 d. Vyriausybės pasitarime pritarta antisemitizmo apibrėžčiai, kurią Bukarešte 2016 m. gegužės 26 d. vykusioje sesijoje priėmė Tarptautinis Holokausto atminties aljansas. Visoms valstybės institucijoms siūloma atsižvelgti į šią apibrėžtį savo veikloje.

Tarptautinio Holokausto atminties aljanso rekomendacijoje dėl teisiškai neįpareigojančios darbinės antisemitizmo apibrėžties įtvirtinimo konstatuojama, jog „Antisemitizmas yra

tam tikra samprata apie žydus, kuri gali pasireikšti neapykanta žydams. Žodinės ir fizinės antisemitizmo apraiškos yra nukreiptos į žydus arba ne žydų tautybės asmenis ir (arba) jų nuosavybę, žydų bendruomenės institucijas ir religinius objektus“.

„Visas demokratinis pasaulis turi nuolat kovoti su vis dar pasitaikančiomis antisemitizmo apraiškomis, užkirsti menkiausias galimybes šiam negatyviam reiškiniui atsirasti. Todėl vieningas ir platus antisemitizmo

apibrėžties taikymas turi prisidėti prie tarptautinės bendruomenės pastangų sustiprinti kovą su antisemitizmu“, – teigė Ministras Pirmininkas Saulius Skvernelis.

Pažymėtina, kad Europos Parlamentas 2017 m. birželio 1 d. priėmė rezoliuciją dėl kovos su antisemitizmu, joje paragino ES valstybes nares, institucijas ir agentūras taikyti darbinę antisemitizmo apibrėžtį, kurią rekomendavo Tarptautinis Holokausto aukų atminimo aljansas.

Bus siūloma atgaivinti Lietuvos ir Lenkijos švietimo komisiją

Vasario 17 d. Lietuvos Respublikos prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su Lenkijos prezidentu Andrzejumi Duda. Susitikimo išvakarėse Lenkijos vadovas dalyvavo Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio iškilminguose renginiuose.

Be kitų klausimų, dviejų šalių vadovai aptarė tautinių mažumų reikalus.

„Dvišaliai santykiai, pavyzdžiui, švietimo srityje, kurie liestų Lenkijos bendriją ar Lietuvos lenkų atstovus taip pat yra sprendžiami ir bus sprendžiami. Šie klausimai tikrai turi būti išspręsti, jeigu yra problemų dėl egzaminų ar dar dėl ko nors“, - spaudos konferencijoje po susitikimo kalbėjo D. Grybauskaitė.

Ji tvirtino, jog yra pasirengusi gaivinti nuo 2011 m. nebeveikiančią dviejų šalių švietimo komisiją, kuri sprestų tautinių mažumų švietimo problemas.

„Tai ne tie klausimai, kurie turėtų stabdyti mūsų strateginį bendradar-

Lenkijos prezidentas A. Duda ir Lietuvos prezidentė D. Grybauskaitė spaudos konferencijoje

biavimą, todėl aš esu pasirengusi siūlyti atstatyti švietimo komisiją, kuri buvo iki 2011 m. tarp Lietuvos ir Lenkijos“, - sakė šalies vadovė.

„Šie visi klausimai gali būti sprendžiami tikrai abipusiai geranorišku nusiteikimu ir tai nėra sudėtinga“, - pridūrė ji.

Tuo metu A. Duda žurnalistams

sakė, jog yra įsitikinęs, kad tautinių mažumų klausimai gali būti išspręsti.

„Tikiu, kad visi tie nesusipratimai ir problemos, kurios buvo ir dar yra, jog visa tai pavyks nugalėti“, - kalbėjo Lenkijos prezidentas.

Lietuvoje gyvena apie 200 tūkst. lenkų. Tai skaitlingiausia tautinė mažuma šalyje.

Dainų šventė suvienys skirtingų kartų ir tautų Lietuvos žmones

Šią vasarą vyksianti Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo šimtmečiui paminėti skirta Dainų šventė „Vardan tos...“ vėl primins jau beveik 100 metų šalyje gyvą dainų švenčių tradiciją ir kvies visą tautą švęsti laisvę. Viena kitą papildydamos šventės programos kalbės apie tai, kas stiprina mus kaip tautą ir valstybę – apie istorinę atmintį, tradicijas, pagarbą Tėvynei, ją kūrusiems ir tebekuriantiems žmonėms.

„Džiaugiamės, kad garsas apie unikalią mūsų kultūros reiškinį – Dainų šventę – sklinda plačiai po pasaulį ir

kaskart pritraukia vis daugiau dalyvių ir žiūrovų ne tik iš Lietuvos, bet ir iš užsienio. Šventėje, kuriai ruošėmės ištūsus ketverius metus, bus surengta 14 masinių renginių, dalyvaus iki 40 000 atlikėjų. Tai bus vienas didžiausių valstybės šimtmečio minėjimo renginių ir jį dovanosime Lietuvai. Kviečiame visus atvykti ir šią iškilmingą sukaktį paminėti kartu su švenčiančia ir dainuojančia tauta“, - sakė Dainų šventę organizuojančio Lietuvos nacionalinio kultūros centro direktorius Saulius Liausa.

Pirmą kartą Nepriklausomos Lie-

tuvos istorijoje liepos 1 d. Vilniaus rotušės aikštėje vyks specialiai pasaulio lietuviams ir Lietuvoje gyvenančioms tautinėms bendrijoms skirtas renginys „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“. Tai bus renginys, kuris suburs, sujungs ir suvienys skirtingų kartų ir tautų Lietuvos žmones. Visą dieną Rotušės aikštėje veiks lietuvių bendruomenių ir tautinių bendrijų paviljonų miestelis, scenoje koncertuos pasaulio lietuvių ir tautinių bendrijų mėgėjų meno kolektyvai. Tautinių mažumų departamentas prie LRV yra vienas iš šio renginio organizatorių.

Parodoje „Lietuvą kūrėme kartu“ – ilgaamžė šalies tautinių mažumų istorija

Vasario 15 d. Tautinių bendrijų namuose atidaryta paroda „Lietuvą kūrėme kartu“, skirta Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio jubiliejui ir pasakojanti apie Lietuvoje gyvenančias tautines bendruomenes, jų indėlį į Lietuvos valstybingumo formavimą, kovą už nepriklausomybę, Lietuvos kultūros puoselėjimą ir tarptautinę pripažinimą. Trylikoje stendų išdėstyta tautinių bendrijų istorija nuo XIV a. iki mūsų dienų. Tekstai lietuvių ir anglų kalbomis, juodai baltos ir spalvotos fotografijos, žemėlapiai, piešiniai perteikia daug ir įvairios informacijos apie Lietuvos tautines bendrijas.

Ras naujų faktų

Į iškilmingą parodos atidarymą susirinko gausus būrys tautinių bendrijų atstovų, svečių.

Parodos atidaryme kalbėjo Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė, Lietuvos Respublikos - Atkuriamojo Seimo narys, Akto dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo signataras Česlav Okinčic, parodos kuratorė Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto doc. dr. Jurgita Verbickienė.

„Pats parodos pavadinimas „Lietuvą kūrėme kartu“ atsako į klausimą kodėl jos reikia ir apie ką ji yra. Labai džiaugiuosi, kad radome bendraminčių, kūrėjų, kurie rinko medžiagą ir, mano manymu, labai sėkmingai sugebėjo pristatyti Lietuvą, kurią kūrė įvairios kultūros įvairiais laikotarpiais. Ši paroda yra kelio pradžia. Šiuo metu jos dalis yra anglų kalba, ruošiami ir rusų kalba, kad įvairiose pasaulio šalyse galima būtų pamatyti kokie mes esame turtingi ir laimingi, turėdami tokią įvairiatautę šeimą, gyvenančią mūsų šalyje. Labai džiaugiuosi ir dėkoju visiems, kurie kūrė, davė me-

Į iškilmingą parodos atidarymą susirinko gausus būrys tautinių bendrijų atstovų, svečių.

džiaga, kurie dalinasi, o labiausiai esu dėkinga kukliems istorikams ir dizainerių komandai, kurių rankų šiluma kvepia visi stendai, kiekvienas iš kurių man yra kaip meno kūrinys. Tikiu, kad net ir tie, kurie daug žino apie Lietuvos tautines mažumas, šioje parodoje atras naujų įdomių faktų iš Lietuvos istorijos“, - kalbėjo dr. V. Montvydaitė.

Č. Okinčic pažymėjo, kad prieš šimtą metų dvidešimt mūsų didvyrių pasirašė istorinį dokumentą. „Reikia didžiuotis, kad tarp pasirašiusių buvo ne vien lietuviai. Buvo ir lenkas, ir žydas. Šiandien Lietuva yra demokratinė, atvira visoms tautoms šalis. Esu laimingas, kad ši valstybė yra mano tėvynė“, - sakė jis.

Už indėlį rengiant parodą „Lietuvą kūrėme kartu“ Tautinių mažumų departamento Padėkos raštais buvo apdovanoti parodos kuratorė Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto doc. dr. Jurgita Verbickienė, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Kultūros istorijos ir antropologijos programos studentės: Elžbieta Šilobrit, Marija Ežerskytė, Aušra Gelčytė, Vilniaus universiteto Istorijos fakul-

teto dėstytojos: dr. Inga Leonavičiūtė, dr. Loreta Skurvydaitė, dr. Dovilė Troskovaitė, Dalia Vitkauskaitė ir parodos dizaino kūrėjai – dizaino studija JUDVI.

Parodoje panaudoti Lietuvos centriniame valstybės archyve, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje saugomų dokumentų skaitmeniniai vaizdai.

Renginio svečiams koncertavo Vilniaus Pranciškaus Skorinos gimnazijos vokalinis ansamblis, vadovaujamas Valentinos Kovalčiuk

Stenduose – amžių istorija

Du parodos stendai skirti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfesinėms bendruomenėms ir jų įsikūrimui, o taip pat LDK miestų kultūros ir konfesijų įvairovei nušviesti.

Konfesijų įvairovė pradėjo klostytis dar pagoniškoje Lietuvoje XIV a. pradžioje. Vėliau konfesinė, o taip pat tautinė įvairovė labiausiai pastebima miestuose. Iš stenduose pateiktos informacijos matyti, kad miestų daugiakonfesiskumą ir daugiatautiškumą

liudija iki šiol išlikę sakraliniai pastatai ir gatvių pavadinimai. XV a. LDK buvo pastatyti pirmieji žydų, totorių ir karaimų maldos namai – sinagogos, mečetės, kenesa.

Kitas stendas pasakoja apie visuomenės tautinę sudėtį ir istorijos lūžių datas. Šiuo metu Lietuvoje gyvena 154 tautybių atstovai. Apie 15 proc. šalies piliečių save priskiria tautinių mažumų grupėms. Panašios proporcijos buvo būdingos ir tarpukariu. Tada didžiausia tautinė mažuma buvo žydai, o šiandien – lenkai, po jų – rusai ir baltarusiai. Kitos bendruomenės yra ne tokios gausios, bet, kaip pažymima, ne mažiau svarbios.

Žymūs žmonės

Tautinių mažumų atstovai įnešė reikšmingą įnašą į Lietuvos ūkį, kultūrą, švietimą, meną. Du parodos standai skirti žymiesiems tautinių bendrijų žmonėms. Tarp jų buvo: Chackelis Lemchenas (1904–2001), žydų kilmės filologas, leksikografas, lietuvių kalbos normintojas; Leonas Kričinskis (1887–1939), teisininkas, istorikas, totorių bendruomenės veikėjas; Mstislavas Dobužinskis (1875–1957), rusų kilmės scenografas, grafikas, tapytojas; Borisas Efrosas (1914–2001), plungiškis žydų kilmės chirurgas, mokslų daktaras;

Tautinių mažumų departamento direktorės dr. V. Montvydaitės Padėkos raštai parodos rengėjams

Abraomas Suckeveris (1913–2010), litvakų poetas ir rašytojas; Aloiza Paškevič-Kairienė (1876–1916), baltarusių poetė; Juzefas Ignacas Kraševskis (1812–1887), lenkų istorikas, kritikas ir publicistas bei kt.

Kalbų Babelis

Parodos rengėjai, pasakodami apie Lietuvoje vartojamas kalbas, pavartojo biblinį terminą, kuris reiškia kalbų įvairovę. Pažymima, kad skirtingais laikotarpiais daugiakultūroje ir daugiakonfesinėje Lietuvoje klostėsi savita kalbinė aplinka – vietos gyventojų dvikalbystė lėmė unikalius lingvisti-

nus eksperimentus.

Parodoje eksponuojami XX a. pradžios baltarusių laikraščiai „Наша Ніва“, „Наша доля“, kiti dokumentai.

Šiuo metu, kaip pažymima, Lietuvos viešajame gyvenime ir švietime stiprėjant valstybinei lietuvių kalbai, tautinių mažumų atstovams vis labiau būdinga dvikalbystė, t. y. gimtoji ir valstybinė lietuvių kalbos išmokstamos vienodai gerai ir kasdien vartojamos.

Kartu už laisvą Lietuvą

Lietuvos istorijoje buvo nemažai dramatiškų laikotarpių, apie kuriuos pasakojama parodoje, parodomas kitataučių jos piliečių vaidmuo. Tautinės bendrijos nuo seno gerbė ir gynė savo valstybę Lietuvą, kurioje gyveno. Jos kartu saugojo šalies valstybingumą, o pavojaus akivaizdoje susitelkdavo ją ginti. Nuotraukos, tekstinė medžiaga pasakoja, kad 1918–1920 m. vykusiose Nepriklausomybės kovose dalyvavo ne tik lietuviai, bet ir kitų tautybių atstovai.

1988 m. jau kitomis istorinėmis aplinkybėmis įvairių tautybių Lietuvos gyventojai dalyvavo Sąjūdžio mitinguose, o netrukus buvo įkurta Lietuvos tarpnacionalinė koordinacinė asociacija, kuri palaikė dialogą

Renginyje koncertavo Vilniaus Pranciškaus Skorinos gimnazijos vokalinis ansamblis, vadovaujamas Valentinos Kovalčiuk

Vlodo Uznevičiaus nuotraukos

tarp įvairių tautinių bendrijų ir ragino vienyti atkuriant Lietuvos valstybingumą. Tautinių bendrijų nariai stovėjo Baltijos kelyje, gynė Lietuvos laisvę 1991 m. sausio dienomis.

Tarpukario Kaune

Tarpukario Kaunas – tai Laikinoji sostinė, valstybės politikos, kultūros, švietimo centras. Parodoje jo gyvenimas nušviestas tautiniu požiūriu. Pavyzdžiui, į Seimą buvo išrinkta dešimt atstovų iš skirtingų tautinių bendruomenių. Aktualiems klausimams spręsti buvo įkurtos dvi ministerijos: Žydų reikalų (1919 – 1925) ir Gduų reikalų (1918 – 1923). Joms vadovavo vadinamieji ministrai be portfelio. Tokių ministerijų veikla buvo unikali Vidurio Europos valstybėse.

Gatvių pavadinimai Kaune tarpukariu buvo užrašomi ne tik lietuvių, bet ir kitomis kalbomis, dažniausiai lietuvių, lenkų ir jidiš. Trikalbės len-

telės buvo įprastos ne tik Laikinojoje sostinėje Kaune, bet ir kituose Lietuvos miestuose, pavyzdžiui, Panevėžyje ir kitur. Miestuose ir reklamos buvo skelbiamos keliomis kalbomis.

Daug tarpukario Kauno nuotraukų. Laisvės aleja, žydų parduotuvės, žydų berniukas – ledų pardavėjas, totorių mečetė, afišos įvairiomis kalbomis...

Kokie patiekalai?

Parodoje skirta vietos ir Lietuvos tautų kulinariniam paveldui. Daugelis neišsivaizduoja Kaziuko mugės be tradiciniais tapusių riestainių. Iš tiesų jie yra kilę iš žydiškų beigelių. Vietos žydai, kurie nevalgydavo šabo vakarienės be chalos (geriau žinomos kaip pynutė), šiuos gardesius kepavo iš importuotų kviečių. Jau tada riestainiai buvo tapę kiekvienos didesnės mugės ar turgaus simboliu.

Be jų, parodoje pristatomi karai-

mų kibinai, totorių čeburekai, stačiatikių velykinė pascha ir kt.

Paroda keliaus

Parodos iniciatorius ir organizatorius – Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Paroda parengta bendradarbiaujant su Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto studentais ir dėstytojais, Lietuvos centriniu valstybės archyvu, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka ir Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka. Taip pat prie jos kūrimo prisidėjo muziejai, archyvai ir bibliotekos iš daugelio šalies miestų.

Vėliau ši paroda bus pristatoma Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Alytaus, Visagino miestų, Šalčininkų, Vilniaus, Kėdainių rajonų bibliotekose, parodų salėse, daugiakultūriuose centruose, mokyklose.

TBN inf.

Lenkijos prezidentas A. Duda: dėkoju, kad esate lojalūs Lietuvos piliečiai

Vasario 15 d. Lenkijos prezidentas Andrzejus Duda pirmą kartą atvyko oficialaus vizito į Lietuvą kartu švęsti Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį.

Pirmasis jo susitikimas įvyko su vietos lenkų bendruomenės atstovais.

Prezidentas susitikimo metu keliolikai lenkų tautybės Lietuvos piliečių įteikė valstybinius apdovanojimus. Lenkijos Respublikos ordino „Už nuopelnus“ Komandoro kryžiumi apdovanotas Vilniaus Jono Pauliaus II gimnazijos direktorius Adamas Blaškievičius, Lenkijos Respublikos ordino „Už nuopelnus“ Karininko kryžiumi apdovanoti šeši asmenys, tarp kurių – Vilniaus lenkų kultūros namų direktorius Arturas Liudkovskis, Vilniaus rajono merė Maria Reksc, Rusų globos komiteto pirminkė Alicja Klimaševska, Lenkų teatro Vilniuje vadovė Irena Litvinovič,

Lenkijos prezidentas A. Duda įteikia apdovanojimą A. Klimaševskai

Lenkų teatro studijos vadovė Lilia Kiejzik. Iš viso apdovanota aštuoniolika žmonių.

Sveikindamas susirinkusius prezidentas A. Duda dėkojo už tai,

kad Lietuvoje gyvenantys lenkai išsaugojo savo lenkiškumą ir kultūrą. „Labai ačiū už šią susitikimo galimybę Vilniuje, tuoj atvykus. Už susitikimą Lenkų kultūros namuose

su mano tautiečiais, kurių tėvynė yra Lietuva. Kaip ambasadorė (Urszula Doroszevska, Lenkijos ambasadorė Lietuvoje – aut past.) sakė, esate savo namuose, čia gimėte, gyvenate, čia esate lenkai, Lietuvos piliečiai. Už tai dėkoju. Lenkijos Respublikos vardu sveikinu visus, kurie gavo valsty-

binius apdovanojimus. Visi jie išgirdo iš manęs, kad Lenkijos Respublikos vardu dėkoju už tai, kad esate čia ir veikiate lenkų, lenkiškumo labui“, - sakė Lenkijos prezidentas.

„Kaip Lenkijos Respublikos prezidentas dėkoju, kad esate geri, lojalūs Lietuvos piliečiai, nors esate lenkų

kilmės. Tuo jūs parodote, kokie esame mes, lenkai, - darbštūs, geranoriški, teisingi, tie, kurie vertina artimą ir kraštą, kuriame gyvena. Esu už tai jums dėkingas, nes tuo jūs kuriate ir Lenkijos įvaizdį – gerą įvaizdį“, - kalbėjo A. Duda.

TBN inf.

„Mus vienija poezija ir muzika“

TBN nuotr.

G. Sitdykovas

„Mus vienija poezija ir muzika“ – tokiu šūkiu vadovaujasi Kauno G. Deržavino rusų literatūros klubo nariai, šių metų sausį minėję savo klubo įkūrimo 10-ąsias metines. Šia proga vasario 3 d. Tautinių bendrijų namuose jie surengė iškilmingą minėjimą, į kurį susirinko gausus būrys poezijos ir muzikos mylėtojų.

Ilgametis klubo pirmininkas Galimas Sitdykovas papasakojo apie nuveiktus darbus per dešimt metų. Pasak jo, klubo paskirtis buvo suburti žmones, rašančius rusų kalba, padėti jiems leisti savo kūryba, aptarti vieni kitų kūrybą, populiarinti rusų literatūrą visuomenėje. „Idėja įkurti

klubą kilo pirmajam jo pirmininkui Michailui Kačanovui. Deja, jo jau nėra mūsų tarpe. Vasario 7 d. jam būtų sukakę 99 metai. Tai buvo kūrybingas žmogus. Jo kūrybinis palikimas – keliolika prozos knygų ir du poezijos tomai. Prisimename savo kolegą. Kasmet rengiame jo kūrybai skirtą vakarą“, - sakė G. Sitdykovas.

Jis paminėjo, kad į pirmąjį klubo susirinkimą atėjo šešiolika žmonių, o šiandien yra apie šešiasdešimt. Pusė jų – kauniečiai. Kiti yra iš Vilniaus, Alytaus, Klaipėdos, Jonavos ir kitų miestų. Tai įvairaus amžiaus, įvairių profesijų, skirtingos gyvenimo patirties žmonės, bet juos visus vienija meilė poezijai.

Per savo veiklos dešimtmetį klubas surengė daugybę literatūrinių vakarų bibliotekose, mokyklose, muziejuose, įvairiose organizacijose.

„Kasmet rengiame vakarą, skirtą poetui G. Deržavinui, kurio vardu pavadintas mūsų klubas. Minime rusų rašytojų ir poetų gimimo datas. Vyko renginiai, skirti M. Lermontovui, A. Fetui, V. Vysockiui ir kitiems. Dalyvaujame rusų kultūros dienose

rudenį, pažymime Motinos dieną“, - teigė klubo vadovas.

Klubo nariams artima ir lietuvių literatūra. „Mes su Lietuva susiję ne tik tuo, kad čia gyvename, bet ir dvasiniais saitais. Minėjome K. Donelaičio 300-ąsias gimimo metines. Mūsų renginiuose dalyvauja lietuvių poetai“, - sakė G. Sitdykovas.

Klubo susirinkimuose taip pat aptariama jo narių kūryba. Nemažai jų jau yra išleidę savo kūrybos knygų. „Klubas padeda parengti knygas leidybai. Vėliau jos pristatomos visuomeni. Iš viso esame išleidę dešimt mūsų autorių knygų: Jurijaus Malkovo, Jurijaus Leonovo, Ado Jakubausko, Ginto Labanausko, Galinos Mikalauskiene, Lidijos Kochanenko ir kitų“, - minėjo Galimas.

Klubo narių kūryba spausdinama „Kauno literatūriniame almanache“. Tarp jo autorių taip pat yra kūrėjų iš Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos, Latvijos. „Per dešimt metų išleisdome keturias almanacho knygas. Šiuo metu ruošiami penktąją knygą. Ji turėtų išeiti gegužės ar birželio mėnesį ir bus skirta Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui“, - apie savo artimiausius planus pasakojo G. Sitdykovas.

Klubas plečia savo veiklos ribas. „Mes pasirašėme bendradarbiavimo sutartis su Kauno rusų bendrija, Knygų mėgėjų draugija, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Kauno skyriumi. Beje, penktojoje almanacho knygoje bus išspausdinti kelių šios sąjungos narių prisiminimai apie kovas už Lietuvos laisvę“, - teigė Galimas.

Apie klubo veiklą rašė savaitraščiai „Literatūra ir menas“, „Nemunas“. Juose buvo spausdinti Stanislovo Abromavičiaus išversti į lietuvių kalbą klubo narių eilėraščiai. Tuo tarpu almanache spausdinamos lietuvių autorių eilės, išverstos į rusų kalbą.

Klubo narių kūryba žinoma ir toli už Lietuvos ribų. „Dešimties mūsų poetų eilėraščiai buvo išspausdinti Uljanovske (Rusija) leidžiamame al-

manache „Gončarovskaja besedka“, - sakė Galimas.

Minėta, kad klubo šūkis yra „Mus vienija poezija ir muzika“. „O kur muzika?“, - gali paklausti atidus skaitytojas.

„Prie mūsų klubo 2013 m. buvo įkurtas ansamblis „Melodija“, kuriam vadovauja atlikėja Rima Kazėnienė. Eilės ir daina – neatsiejami dalykai. Dabar mūsų renginiuose, be eilių, skamba

ir dainos, kurių Rimos repertuare yra labai daug“, - teigė klubo vadovas.

Apie Rimos atliekamų dainų aukštą meninį lygį liudija šilti žiūrovų ir specialistų atsiliepimai. Tuo galėjo įsitikinti ir renginio Tautinių bendrijų namuose dalyviai, klausęsi R. Kazėnienės ir jos kolegės, taip pat klubo nario, poeto, dainų autoriaus ir atlikėjo Aleksandro Ravve įspūdingo koncerto.

TBN inf.

Penkiolikmečio vilniečio užrašai – svarbus Holokausto istorijos šaltinis

Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė išleido Icchoko Rudaševskio knygą „Vilniaus geto dienoraštis“.*

Icchokas gimė 1927 m. gruodžio 10 d. Vilniuje. Jo tėvas Eliahu dirbo spaustuviėje, motina buvo siuvėja. Vienintelis vaikas šeimoje mokėsi prestižinėje Žydų realinėje gimnazijoje. 1941 m. rugsėjį kartu su savo tėvais Icchokas buvo uždarytas į Vilniaus getą. Čia jis pradėjo rašyti dienoraštį, kuriame fiksavo geto gyvenimą.

Nuo labiausiai pasaulyje žinomo Amsterdamo žydaitės Anos Frank dienoraščio jis skiriasi tuo, kad jame atspindimas ne tik privatus vienos šeimos gyvenimas, bet ir visos žydų bendruomenės kova dėl išlikimo. Dienoraštyje daug pasakojama apie gete atsikūrusią realinę gimnaziją, moksleivių kultūrinę veiklą, geto teatrą, biblioteką ir kt. Rašė jidiš kalba. Penkiolikmečio vilniečio užrašai – pasaulyje gerai žinomas ir svarbus Holokausto istorijos liudijimas. „Tai labai žiauraus gyvenimo, naikavimo, slapstymosi, baimės, artimųjų praradimo kronika“, - teigė literatūrologas ir dienoraščio vertėjas iš jidiš kalbos doc. Mindaugas Kvietkauskas.

Neeiliniai I. Rudaševskio sugebėjimai akivaizdūs – dienoraštyje gausu ne pagal amžių brandžių išvalgų, bandant suvokti užgriuvusią siaubą,

Knygų mugėje Prezidentei Daliai Grybauskaitėi įteikta knyga „Vilniaus geto dienoraštis“

sieki grumtis su mirties baime, nepasiduoti, rašyti, liudyti.

Kalėdamas gete ir matydamas kančią, Icchokas nenustojo didžiuliu savo žydiškumu. Jo nesugniuždė neviltis, priešingai – jis troško gyventi. „Man gėda pasirodyti gatvėje ne todėl, kad esu žydas, bet todėl, kad man gėda savo bejėgiškumo. Geltoni lopai prisiūti ant mūsų drabužių, bet ne ant mūsų sąmonės. Mes nesigėdijam lopų! Tegu jų gėdijasi tie, kas mums juos užkabino“, - savo dienoraštyje rašė Icchokas.

Jis daug skaitė, būdamas gete. „Knygos sujungia mus su ateitimi, knyga sujungia mus su pasauliu...“, -

tokį įrašą Icchokas paliko dienoraštyje.

Pieštuku ir mėlynu rašalu prirašyta nedidelė kanceliariniams tikslams skirta užrašinė su liniuotais lapais apima laikotarpį nuo 1941 m. birželio pabaigos iki 1943 m. balandžio. Dienoraščio eilutės alsuoja tragiška nuojauta. Vaikinas savo paskutines, pranašiškas mintis užrašė balandžio 7 d.: „Mes galime būti pasmerkti blogiausiam“. Rugsėjį Vilniaus getas pradedamas galutinai likviduoti.

Rudaševskių šeimai pavyko pasislėpti, bet prabėgus vos dviems savaitėms, jos slėptuvė buvo aptikta. Rudaševskiai kartu su kitais slėptuvėje

gyvenusiais giminaičiais išvedami į Panerius ir sušaudomi.

Tačiau pakeliui į Panerius Icchoko pusseserei Sarai Vološin pavyko pabėgti. Išgyvenusi karą Sara buvusioje savo šeimos slėptuvėje rado 204 puslapių Icchoko dienoraštį.

Pirmą kartą I. Rudaševskio „Vilniaus geto dienoraštis“ išspausdintas 1953 m. Izraelyje originalia jidiš kalba poeto Abraomo Suckeverio rūpesčiu. Nuo tada jis saugomas

YIVO instituto archyve Niujorke. Vėliau išleistas hebrajų, vokiečių, anglų, prancūzų kalbomis. Pagaliau I. Rudaševskio dienoraštis išverstas į lietuvių kalbą.

Jaunąjį Vilniaus geto metraštininką įamžino ne tik jo dienoraštis, bet ir sostinės Rūdninkų gatvės grindinyje, ties buvusios Žydų realinės gimnazijos pastatu, kur I. Rudaševskis mokėsi, 2016 m. įmūrytas jo atminimui skirtas akmuo – vokiečių menininko

Gunterio Demnigo sukurta žalvarinė plokštelė.

I. Rudaševskio knyga buvo pristatyta vasario 22–25 d. vykusioje 19-ojoje tarptautinėje Vilniaus knygų mugėje.

**Icchokas Rudaševskis. Vilniaus geto dienoraštis. 1941-1943. Togbuch fun Vilner geto. 1941-1943. Sudarytojas Mindaugas Kvietkauskas. Vilnius. Lietuvos žydų (litvaku) bendruomenė. 2018.*

Lietuvos tautinės bendrijos: 100 metų kartu su valstybe

Sausio 20 d. Tautinių bendrijų namai surengė mokslinę konferenciją „Lietuvos tautinės bendrijos valstybės 100-mečio istorijos kontekste“. Joje daugiausia dėmesio buvo skirta tautinių bendrijų padėčiai tarpukario laikotarpiu aptarti, valstybės ir tautinių bendrijų santykių analizei, kitataučių vietai valstybės istorijoje ir kitiems klausimams.

A. Jakubauskas: totoriai labai aktyviai įsijungė į Lietuvos valstybės atkūrimą

„Lietuvos totorių bendruomenė 1920-1940 m.“ – tokia buvo Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininko, Pasaulio Krymo totorių kongreso Generalinio sekretoriaus pavaduotojo, Mykolo Romerio universiteto profesorius dr. Ado Jakubausko pranešimo tema.

Kaip pažymėjo pranešėjas, totorių gretas nemažai praretino Didysis karas. Labai daug totorių pasitraukė į Rusijos gilumą. Dalis jų po karo ten ir pasiliko. Atkūrus Lietuvos valstybę, liko tik trys tikinčiųjų parapijos – Raižiuose, Kaune ir Vinkšnupiuo-

se. Dėl Vilniaus krašto okupacijos bendruomenė buvo atskirta. Lenkijos pusėje liko net 19 parapijų ir didžioji dalis žmonių – apie 6 tūkst. Lietuvoje tuo metu buvo 1 tūkst. totorių. Baltarusijoje galėjo būti apie 3-4 tūkst.

„Totoriai labai aktyviai įsijungė į Lietuvos valstybės atkūrimą. Sugrįžę iš Rusijos totoriai, ypač karininkai, rašė prašymus tarnauti nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje. Kai kurie jų užėmė aukštus postus. Karo apsaugos taryboje, kuri buvo įkurta 1918 m. lapkričio 23 d., tarnavo totorius Chaleckis.

„Valstybė labai palankiai žiūrėjo į savo bendrapiliečius totorius. Valdžia tenkindavo visus bendruomenės prašymus. 1929 m. totoriai sumanė Kaune vietoj buvusios medinės mečetės pastatyti mūrinę mečetę. Tuo reikalu jie kreipėsi į ministrą pirmininką Augustiną Voldemarą prašydami leidimo ir finansinės paramos. Prašymas buvo patenkintas. Didžioji dalis lėšų buvo skirta iš valstybės biudžeto. Mečetė

buvo atidaryta 1933 m. liepos 15 d. Ji po visų sovietinių negandų ir šiandien tarnauja tikintiesiems“, - kalbėjo bendruomenės vadovas.

Labai svarbus totorių dvasinis centras tarpukariu buvo Raižiai, kuriuos, pasak A. Jakubausko, reikia laikyti Lietuvos totorių Meka. „Čia žiemą veikė religinė mokykla, kurioje mokėsi 30-40 vaikų, berniukų ir mergaičių. Jie buvo mokomi Šventojo rašto Korano ir igijo tvirtas dvasines nuostatas. Šių žmonių dėka per sovietmetį, kai buvo draudžiamas religinis mokymas, totorių bendruomenei pavyko išsaugoti savo tikėjimą ir religines apeigas“, - teigė totorių bendruomenės vadovas.

Tačiau Lietuvos totoriai neturėjo savo muftijato, koks buvo Lenkijoje. „Įkurti muftijatą buvo galima dar 1923 m., tačiau dėl tarpusavio nesuskalbėjimo, bendros pozicijos nebuvimo nepavyko tai padaryti. Antrą kartą įkurti muftijatą buvo mėginta 1937 m., bet faktiškai šio klausimo išspręsti nepavyko. Valstybės santykio su musulmonų bendruomene nebuvė“, - teigė A. Jakubauskas.

Pranešėjas neaplenkė temos, kuri ir šiandien yra labai opi Lietuvai. Tai emigracija. Totoriai, kaip ir lietuviai, tarpukariu dėl ekonominių priežasčių emigravo į JAV, Argentina, kitas šalis. Tačiau tikslaus skaičiaus nėra žinoma.

A. Jakubausko teigimu, šiandien JAV gyvena nemažai žmonių, kurie save identifikuoja Lietuvos totoriais.

Grąžinus Lietuvai Vilnių, buvo įkurtos dar trys totorių bendruomenės: Vilniaus, Nemėžio ir Keturiasdešimt totorių kaimo.

Sovietinė ir nacistinė okupacijos, Antrasis pasaulinis karas paliko gilius randus totorių bendruomenėi. „Aš priėjau išvados, kad abiem režimams – ir raudonajam, ir rudajam –

Lietuvos totoriai buvo neparankūs. Kai Lietuva buvo inkorporuota į Sovietų Sąjungą, didelė dalis totorių inteligentijos buvo priversta išvykti į artimiausią Lenkiją, JAV ar į tolimąją Australiją“, – sakė A. Jakubauskas.

Pažymėtina, kad sunkių išmėginimų metais, mirties akivaizdoje totoriai visada liko ištikimi savo tėvynei Lietuvai, rodė humanizmo pavyzdį. Pranešėjas pateikė ne vieną pavyzdį, liudijantį kilnų savo gentai-

nių žygdarbi. 1941 m. birželio 23 d. sukilime dalyvavo totorių jaunuolis Aleksandras Tuhana-Baranauskas. Jis žuvo nuo sovietinio kareivio kulkos, keldamas Lietuvos vėliavą. Aktyvūs totorių bendruomenės ir kultūros veikėjai buvo broliai Leonas ir Olgierdas Kričinskiai. Olgierdas 1939 m. buvo nužudytas gestapo, Leonas 1941 m. areštuotas NKVD, kalintas ir 1942 m. sušaudytas Gorkyje (dabar – Žemutinis Naugardas, Rusija).

A. Marcinkevičius: Laikinojoje sostinėje rusų bendruomenės atstovai gebėjo sėkmingai pritaikyti savo profesines žinias ir įgūdžius įvairiose veiklos srityse

„Vasario 16-oji yra viena iš svarbiausių lietuvių visuomenės istorinei savimonei datų, žyminčių du dešimtmečius trukusios Lietuvos politinės, ekonominės, socialinės ir kultūrinės modernizacijos laikotarpį. Žymiausi šio laikotarpio laimėjimai ir veikėjai įamžinti vyraujančiame lietuviškajame istoriniame pasakojime, kuriame rečiau prisimenama, kad prie Lietuvos valstybingumo atkūrimo ir stiprinimo 1918–1940 m. prisidėjo skirtingų tautinių bendruomenių atstovai. Įprasta manyti, kad rusai buvo nedidelė skaičiumi ir pasyvi šio laikotarpio Lietuvos visuomenės gyventojų grupė, ypač lyginant su žydais ar lenkais. Nors rusų bendruomenė aptariamam laikotarpiui iš tiesų išsiskyrė dideliu valstiečių nuošimčiu ir žemais raštingumo rodikliais, Laikinąją valstybės sostinę tapusiu Kaune jos atstovai gebėjo sėkmingai pritaikyti savo profesines žinias ir įgūdžius

įvairiose veiklos srityse ir tapo kartu su lietuviais ir kitomis miesto tautinėmis bendruomenėmis Vasario 16-osios Lietuvos valstybingumo tradicijos kūrėjais“, – kalbėjo savo pranešime „Vasario 16-osios Lietuvos valstybingumo tradicija ir Kauno rusų bendruomenė (1918–1940 m.)“ Etninių tyrimų instituto vadovas dr. Andrius Marcinkevičius.

Pasak pranešėjo, po Pirmojo pasaulinio karo Kauno mieste susitelkusi rusų inteligentija buvo nevienalytė pagal politines pažiūras, pilietinį ir socialinį statusą, todėl jos atstovai skirtingai suvokė savo santykį su Lietuvos valstybe. Pavyzdžiui, daugelis pabėgėlių iš Rusijos po 1917 m. Spalio perversmo ieškojo kuo palankesnių įsidarbinimo ir pragyvenimo sąlygų emigracijoje, todėl žemdirbystės tradicijomis išsiskirianti Lietuva dažnai neatitiko jų lūkesčių ir skatino keltis į labiau išsivysčiusias Europos valstybes. Kita vertus, dalis aukštos kvalifikacijos rusų, sėkmingai įsilieję į valstybės tarnybos, krašto apsaugos, mokslo, meno ir kultūros sritis, teikė prioritetą savo profesinei karjerai ir vengė dalyvauti rusų bendruomenės veikloje. Šios veiklos aktyviausiai ėmėsi rusų kilmės inteligentai, kilę iš Kauno ar Vilniaus gubernijų ir jautę atsakomybę už rusų senbuvių, t.y. LDK ir Rusijos imperijos laikotarpiu atvykėlių ir jų palikuonių, integraciją

į Lietuvos visuomenę.

Pranešėjas pateikė nemažai pavyzdžių, kaip Kaune atsiskleidė žymių rusų emigracijos veikėjų, tapusių paklausiais specialistais jaunoje Lietuvoje valstybėje, talentas. Valstybės teatre dirbo dailininkas Mstislavas Dobužinskis, operos dainininkas ir režisierius Teofanas Pavlovskis, rusų baletmeisteriai Nikolajus Viekovas, Nikolajus Zverevs, Anatolijus Obuchovas, Georgijus Kiakštas ir kt., balerinos Vera Nemčinova, Olga Malėjinaitė, Nadežda Kaliskienė ir kt., kurie prisidėjo prie lietuvių kultūros ir meno plėtotės. Vytauto Didžiojo universitete fundamentaliais darbais išsiskyrė ir savo žiniomis su studentais dalijosi rusų kilmės profesoriai: istorikai Levas Karsavinas ir Ivanas Lappo, filosofas Vasilijus Sezemanas, literatūros tyrinėtojas Mykolas Banevičius, inžinierius Platonas Jankauskas ir kt. Koncertų ir pramogų salėse skambėjo pianisto virtuozo Eugenijaus Ružickio atliekama muzika bei seserų Anastasijos ir Marijos Veriovkinių operiniai balsai.

„Kita vertus, iki pat 1940 m. Kaune virė didesnio atgarsio lietuvių visuomenėje nesulaukdavęs rusų bendruomenės kultūrinis gyvenimas, kurio veikėjai jautė atsakomybę už savo etninės tapatybės išsaugojimą, ikirevoliucinės Rusijos kultūrinių ir religinių tradicijų perdavimą jaunajai kartai. Šie rusų bendruomenės veikėjai telkėsi apie Kauno miesto stačiatikių ir sentikių cerkves, Aleksandro Timinskio vadovaujamą Kauno rusų

gimnaziją bei rusų pradinės mokyklas“, – sakė A. Marcinkevičius.

Jo teigimu, svarbų vaidmenį atliko mieste veikusios rusų visuomeninės organizacijos, kurios ne tik prisidėjo prie mėgėjiškos kultūros sklaidos (skaitiniai, spektakliai, muzikos ansambliai, chorai), tačiau ir rūpinosi socialine labdara (aukos, rinkliavos, loterijos), kuri buvo skiriama našlaičių, senelių ir labiausiai nepasiturinčių rusų bendruomenės narių poreikiams. „Šios organizacijos kasmet rengdavo Kauno rusų gimnazijoje Vasario 16-osios minėjimus, kurių dalyviai buvo susipažindami su svar-

biausiais Lietuvos istorijos įvykiais ir lietuvių tautinėmis tradicijomis“, – pabrėžė pranešėjas.

Pasak pranešėjo, sovietinės santvarkos įtvirtinimas Lietuvoje 1940 m. lėmė Kauno rusų bendruomenės veiklos sunykimą. Dalis šios bendruomenės narių, ypač inteligentų, patyrė sovietines represijas ir tremimus, kita dalis, įskaitant jaunąją kartą, – priverstinai pasitraukė iš Lietuvos į JAV, Vokietiją, Australiją ir kitas pasaulio šalis. Likusieji išliejo į pokario Lietuvos visuomenę, kurioje tapo nebeatpažįstami dėl sovietinės valdžios netolerancijos kitokioms

negu sovietinė kultūra raiškos formoms.

„Kauno rusų bendruomenės veikla 1918–1940 m. yra viena iš nedaugelio rusų su Vasario 16-osios Lietuvos valstybingumo tradicija siejančių istorinių gijų. Išlikusių šios tradicijos gyvųjų liudininkų gretos yra labai ne-gausios. Dauguma šių liudininkų ir jų palikuonių yra susitapatinę su lietuvių visuomene ir kultūra, o apie jų ryšį su rusų kilmės protėviais byloja senų nuotraukų albumai, pageltę nuo laiko dokumentai, senovinės knygos ar relikvijos“, – teigė Etninių tyrimų instituto vadovas dr. A. Marcinkevičius.

Klaipėdos tautinės bendrijos plačiai pažymėjo Lietuvos valstybės atkūrimo 100-ąsias metines

Klaipėdos tautinių bendrijų vaikai šventėje

Vasario mėnesį Klaipėdos miesto savivaldybės Tautinių kultūrų centre buvo gausu renginių, skirtų Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui.

Rita BANEVIČIENĖ

Renginių ciklas prasidėjo vasario 11 d. Vaikai, suaugusieji, senjorai ir miesto svečiai dalyvavo akcijos „Mes – Lietuvos vaikai“ šventiniame renginyje „Vasario 16-oji“.

Tautinių kultūrų centro salė mirgėjo nuo spalvų įvairovės. Šventės dalyviai, įvairių tautų atstovai – ar-

mėnai, azerbaidžaniečiai, baltarusiai, rusai, totoriai, ukrainiečiai, vokiečiai ir žydai – pabrėždami savo išskirtinumą vilkėjo tautinius rūbus. Tačiau visus tądien vienijo dominavusios renginyje svarbiausios mūsų valstybės spalvos – geltona, žalia ir raudona. Visi dalyvavusieji segėjo trispalvės kaspinėlius ir rankose laikė šventės atributus.

Šventinio renginio „Vasario 16-oji“ koncertinėje programoje pasi-

rodė uostamiesčio tautinių mažumų sekmadieninių mokyklų ir miesto ugdymo įstaigų auklėtiniai, kurie dainavo, šoko ir deklamavo eilėraščius. Kiekvieno pasirodymo metu buvo juntami patriotizmo, pilietiškumo, pagarbos Lietuvos valstybei ir jos piliečiams jausmai. Programos dalyvių amžius – nuo 4 iki 18 metų. Klaipėdos totorių sekmadieninės mokyklos „Nur“ mokytoja Lilija Mursalimova papasakojo susirinkusiems apie totorius Lietuvoje. Renginyje dalyvavęs

poetas-vertėjas Alfonsas Jonas Navickas pasidžiaugė, kad jo išverstos žymaus totorių poeto Gabdulos Tukajaus eilės yra skaitomos ir deklamuojamos. Renginio metu skambėjo eilėraštis iš Jovitos Saulėnienės knygos „Simonas Dachas klaipeidietis prūsas“, perskaitytas vokiečių ir lietuvių kalbomis. Viso renginio metu buvo kalbama apie Lietuvą, jos valstybingumą ir simbolius. Vaikai noriai įsijungė į pokalbį ir aktyviai atsakinėjo į klausimus. Koncerto metu multimedijos ekrane buvo demonstruojami piešiniai, skirti atkurtos Lietuvos 100-mečiui paminėti, kuriuos piešė vaikai iš sekmadieninių mokyklų bei miesto ugdymo įstaigų.

Klaipėdos miesto meras Vytautas Grubliauskas, tardamas sveikinimo žodį, pasidžiaugė, kad vaikai atlieka žinomus Lietuvos autorių kūrinus, dainuoja dainas ir deklamuoja eilėraščius valstybine kalba, šoka lietuvių liaudies šokius, skaito savo tautos žymių poetų eiles, išverstas į lietuvių kalbą. Meras palinkėjo ir toliau puoselėti protėvių tradicijas bei pažymėjo, kad Klaipėdos mieste tautinių mažumų atstovai vieni iš pirmųjų pradėjo šventinius renginius, skirtus Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui paminėti.

Šventinis renginys „Vasario 16-oji“ – tai pirmasis Tautinių kultūrų centro įgyvendinamos akcijos „Mes – Lietuvos vaikai“ renginys.

Pasirodo jaunieji saviveiklininkai

Šventėje dalyvavo tautinių bendrijų meno kolektyvai

Vasario 14 d. Pabaltijo ukrainiečių asociacijos (pirmininkas Leonid Tregub) literatūrinio-muzikinio vakaro „Žmogus – Tauta – Valstybė“ metu skambėjo dainos ir eilės apie Lietuvą, jos grožį. Vakaro metu buvo prisiminta istorija bei įvairių tautų santykiai ir ryšiai įvairiais istorijos laikotarpiais. Prisiminimais pasidalino Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Žemaičių partizanų apygardos vadas Jonas Šilinskas. Renginyje dalyvavo Klaipėdos miesto tautinių bendrijų nariai. Tradiciškai buvo pakviesti miesto meno ir kultūros veikėjai, kurie skaitė savo kūrybos eiles, skirtas Tėvynei. Tai poetės Rita Bijeikytė, Danielė d'Erceville, Gerda Jankauskaitė ir Nijolė Puzanauskienė. Vakaro programą papuošė žymių lietuvių kompozitorių kūriniai, kuriuos atliko

Klaipėdos Eduardo Balsio gimnazijos moksleiviai (vadovė Valentina Mamonenko).

Vasario 15 d. Klaipėdos baltarusių bendrija „Krynica“ sukvietė Klaipėdos miesto gyventojus, tautinių mažumų atstovus į susitikimą, kurio metu baltarusių bendrijos pirmininko pavaduotoja Natalija Domnenko skaitė pranešimą „Baltarusių indėlis į Lietuvos valstybingumą“ ir pademonstravo prezentaciją skaidrių, skirtų atkurtos Lietuvos 100-mečiui. Skaidrėse – žymių baltarusių visuomenės veikėjų, tuo periodu aktyviai dalyvavusių šalies gyvenime, biografijos ir jų veiklos aprašymai. Pranešėja kalbėjo apie įvykius, kurie vyko prieš šimtą metų ir turėjo didžiulės įtakos valstybės kūrimui, o taip pat apie baltarusius, kurie asmeniškai pažinojo Lietuvos Nepriklausomybės akto signatarus ir buvo įkvėpti jo idėjos. Susitikimo metu skambėjo dainos ir eilės, skirtos svarbiai mūsų šalies jubiliejinei datai, kurias atliko bendrijos vokalinis ansamblis „Kupalinka“ (vadovė Valentina Snigur) ir Oleg Štelman.

Įvairių tautų atstovai, minėdami Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečių, turėjo galimybę dalyvauti įvairiuose renginiuose, prisijungti prie valstybinių švenčių minėjimų, prisiminti šalies istorijos ištakas, sužinoti apie šalies tautinių mažumų atstovų veiklą ir įnašą į Lietuvos valstybingumo procesus.

Seimo Pirmininkas V. Pranckietis susitiko su Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininke F. Kukliansky

Vasario 7 d. Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis susitiko su Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininke Faina Kukliansky. Susitikime taip pat dalyvavo šios bendruomenės vykdytysis direktorius Renaldas Vaisbrodas.

Susitikimo metu buvo aptarti aktualūs Lietuvos žydų bendruomenei klausimai, susiję su valstybinės svarbos žydų paveldo objektų situacija ir jų išsaugojimu, buvusios Kauno chasidų sinagogos pastato perdavimo žydų bendruomenės reikmėms galimybės, susitarta dėl bendradarbiavimo, rengiant konferenciją, skirtą Vilniaus geto

Susitikimo metu

likvidavimo 75-osioms metinėms, kurios bus minimos šių metų rugsėjo

23 d. Iš apie 57 tūkst. Vilniuje iki karo gyvenusių žydų gyvi liko vos 2 tūkst.

Karaimas R. Tinfavičius: kiek jėgos leis, švenčių metu kelsiu valstybės vėliavą

Vyriausybėje pagerbti Vasario 16-ąją gimę Lietuvos piliečiai.

Vytautas ŽEMAITIS

Vasario 12-ąją Vyriausybės rūmuose atidaryta paroda „Gimę Vasario 16-ąją“. Parodos darbų autorė – Birutė Simanavičienė, asociacija Fotopress.lt.

Parodoje eksponuojami portretai žmonių, gimusių vieną svarbiausių Lietuvos istorijoje dienų – Vasario 16-ąją. Nuotraukų herojų amžius – nuo vienerių iki 103 metų. Ministras Pirmininkas Saulius Skvernelis į parodos atidarymą pakvietė grupę šių žmonių. Tarp jų buvo ir traketis karaimas Romualdas Tinfavičius.

Vyriausybės vadovas pasveikino susirinkusius Lietuvos valstybės atkūrimo 100-ųjų metinių proga ir įteikė kiekvienam Lietuvos trispalvę su šiais sveikinimo žodžiais: „Lietuvos valstybės vėliava – mūsų laisvės ir ištikimybės Tėvynei sim-

bolis. Visada ją kelkite oriai ir kartu džiugiai, nes trispalvė liudija tautos drašą bei vienybę visomis išgalėmis ginti patį brangiausią turtą – Nepriklausomybę“.

R. Tinfavičius daugelį metų tiesė ir remontavo kelius, yra Lietuvos kelininkų klubo garbės narys, aktyvus visuomenininkas, etnokultūrininkas, karaimų bendruomenės metraštininkas.

Vasario 16-ąją Vyriausybės vadovo dovanotą vėliavą R. Tinfavičius iškėlė savo buto Vytauto gatvėje Trakuose balkone. „Kiek jėgos leis, visada švenčių metu kelsiu valstybės vėliavą“, - sakė jis.

TBN inf.

Ministras Pirmininkas S. Skvernelis ir R. Tinfavičius

Duonos šventėje – įvairių tautų kepiniai ir puiki nuotaika

Vasario 2 d. Tautinių bendrijų namuose vyko tradicinė Duonos šventė. Joje trylikos tautinių bendrijų atstovai pristatė nacionalinius savo tautų kepinius, konditerijos gaminius, pasakojo su duona susijusius papročius, vartojimo tradicijas.

„Duona – seniausias kultūrinis paminklas kiekvienos tautos istorijoje. Kiekvienai tautai savo duona – skaniausia. Vasario 5 d. nuo seno lietuviai garbino namų židinio ir duonos deivę Gabiją. Atėjus krikščionybai senoji lietuvių tautos šventė

Duonos šventėje. Kalba europarlamentaras P. Auštrevičius

Vladio Uznevicius N.rotr.

- Pasaulyje yra apie du tūkstančiai duonos rūšių.
- Seniausia duona buvo rasta dabartinėje Šveicarijos teritorijoje. Jos amžius – keturi tūkstančiai metų.
- Vienintelis pasaulyje duonos muziejus yra Vokietijoje. Jame saugoma aštuoni tūkstančiai eksponatų.
- Pirmoje Duonos šventėje, vykusioje 2005 m., dalyvavo septynios Lietuvos tautinės bendrijos: rumunų-moldavų kultūros – „Dačija“, uzbekų – „Pachtakor“, graikų – „Pontos“, bulgarų – „Madara“, baltarusių, armėnų, Vilniaus ukrainiečių.
- Lietuvių kalboje yra per tūkstantį patarlių apie duoną.
- Štai kaip skamba įvairių tautų duonos pavadinimai: ukrainiečių – karavai, uzbekų – lepeška, moldavų, rumunų – paine, maliguca, bulgarų – banica, armėnų – matnakaš, pita, lavaš.
- Pasak Lietuvos armėnų bendruomenės atstovo Ruslano Arutiuniano, Armėnijoje egzistuoja duonos kultas. Jerevane populiariausia duona yra *matnakaš*. O legendinis lavašas mėgstamas ir Lietuvoje. Sakoma, kad Aleksandras Makedonietis pamatęs ištiestą lavašą prie vienos tvirtovės, pagalvojo, kad tai balta vėliava. Tačiau tai buvo armėniška duona *lavaš* – taikos ir draugystės simbolis.
- Graikų derlingumo deivė ir žemdirbių globėja Demetra padovanojo žmonėms kviečius ir miežius. Kepėjas Graikijoje nuo seno buvo prilyginamas menininkui.

sutapatinta su šv. Agotos varduvėmis. Buvo manoma, kad jos vardo dieną pašventinta duona gelbsti nuo gaisro ir kitų nelaimių“, - pradėdama šventę kalbėjo Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ pirmininkė, Tautinių bendrijų tarybos narė Lučija Bartkienė.

Duonos šventė Tautinių bendrijų namuose jau turi savo istoriją. Pirmą kartą ji buvo surengta 2005 m. žinomo politiko, dabar europarlamentaro Petro Auštrevičiaus iniciatyva ir vadinosi „Mūsų duona“. Tada joje dalyvavo septynios tautinės bendrijos.

„Šiomet mūsų tradicinė šventė vyksta jubiliejiniais metais. Minime labai svarbią Lietuvos istorijoje datą – Lietuvos valstybės atkūrimo 100-ąsias metines. Šia proga norėjome truputį pakeisti ir mūsų Duonos šventę, akcentuoti, kad ji jau turi savo istoriją“, - sakė L. Bartkinė.

Skambant nacionalinėms muzikos melodijoms, laikydami rankose duo-

na, vieni po kitų pasirodė įvairių tautų atstovai. Kai kurie buvo pasipuošę tautiniais kostiumais. Pirmiausia buvo pristatyta lietuviška duona. „Ant stalo mes turime lietuvišką duoną. Mes, įvairių tautų atstovai, ją mėgstame, valgome, prie jos pripratome“, - teigė Lucija.

Po to renginio dalyviams buvo pademonstruota armėniška, baltarusiška, estiška, graikiška, jakutiška, latviška, moldaviška, rumuniška, rusiška, totoriška, ukrainietiška, uzbekiška, vokiška duonos. „Štai koks gražus mūsų bendras stalas, kokia duonos įvairovė“, - sakė L. Bartkienė.

Šventės dalyvius sveikino europarlamentaras P. Auštrevičius, Tautinių mažumų departamento prie LRV direktorė dr. Vida Montvydaitė, Lietuvių kalbos instituto direktorė prof. dr. Jolanta Zabarskaitė.

„Duona, kaip niekas kitas, aš turiu omenyje maisto produktus, vaidina istorinį, dargi filosofinį vaidmenį žmogaus gyvenime. Nesvarbu apie kokį istorinį laikotarpį kalbėtume. Duona

vienija šeimą, kai jos nariai susirenka kartu prie pietų stalo. Ji gali tapti švente ir daugeliui žmonių. Tai rodo šiandieninis renginys, į kurį susirinko tiek daug tautinių bendrijų atstovų. Kiekviena tauta turi savo duoną, jos istoriją ir su ja susijusių legendų, kurias įdomu sužinoti. Duona mus vienija ir tai labai svarbu“, - kalbėjo P. Auštrevičius.

V. Montvydaitė, sveikindama šventės dalyvius, pasidžiaugė, kad prieš keturiolika metų gimusi tradicija rengti Duonos šventę gyvuoja iki šiol. „Šiemet ši šventė sujungė trylikos Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų atstovus: estus, latvius, armėnus, rusus, baltarusius, totorius, rumunus, moldavus, vokiečius, graikus, ukrainiečius, jakutus, uzbekus. Svarbu, kad šventės dalyviams yra įdomu ne tik paragauti įvairių tautų duonos, bet ir išgirsti apie duonos istoriją, tradicijas, jos reikšmę. Manau, kad šios šventės sumanytojai ir organizatoriai galėtų pagalvoti apie idėją šiai šventei išaugti į festivalį, apjungiantį daugiau Lietu-

voje gyvenančių tautinių bendrijų“, - sakė departamento vadovė.

Buvo pademonstruotas filmas apie pirmąją Duonos šventę Tautinių bendrijų namuose. Šis filmas pirmą kartą parodytas per Lietuvos televiziją 2005 m. vasario 26 d. laidoje tautinėms bendrijoms „Labas“.

Po to visi vakaro dalyviai ištraukė į programą. Prasidėjo viktorina, kurios klausimai, aišku, buvo apie duoną.

Atėjo laikas pragauti įvairios duonos, pyragų ir kitokių gardėsių, pagamintų su didele meile ir meistriškų rankų, ir nuo kurių gausos lūžo stalai.

„Duonos šventė mus, įvairių tautinių bendrijų atstovus, nepaprastai suartino. Tai puiki proga pristatyti ir pasidalinti savo tautos duoną, sužinoti apie kitų tautų tradicijas, susijusias su duona“, - kalbėjo įdomiai šventei dirigavusi L. Bartkienė.

Duonos šventę surengė Tautinių bendrijų taryba ir Tautinių bendrijų namai.

TBN inf.

Jaudinanti Holokaustą išgyvenusio romų berniuko istorija

(...) „Mes vėl verkiame. Bet ir šypsomės, nes žinome, kad keliems čigonams pavyko pabėgti. Ir kad jie gyvens. Mes irgi norime gyventi“.

Liudija romų berniukas

Aukščiau pacituotos eilutės yra iš Natalios Gancarz (Natalia Gancarz) parašytos ir iliustratorės Dianos Karpovič (Diana Karpowicz) meniškai apipavidalintos knygos „Esu Karolis“ (originalus pavadinimas „Mietek na wojnie“ – „Mietekas kare“), pasakojančios apie romų gyvenimą Aušvico-Birkenau koncentracijos stovykloje mažo berniuko akimis. Tai romų berniuko, labiausiai norėjusio išgyventi karą, istorija.

Romų vaikai skaitė ištrauką iš knygos „Aš Karolis“

Knygą lietuvių kalba išleido Lenkijos institutas Vilniuje, o jos leidybą parėmė Tautinių mažumų departa-

tamentas prie LRV. Knyga bus nemokamai platinama visose Lietuvos mokyklose.

Aušvic-Birkenau buvo didžiausia hitlerinės Vokietijos koncentracijos ir naikinimo stovykla, įkurta nacių okupuotoje Lenkijoje. Vos daugiau nei per ketverius metus joje buvo nužudyta milijonas žydų ir šimtas tūkstančių kitų tautybių žmonių.

Pagrindinis herojus pasakoja apie savo kasdienybę – išsiskyrimą su artimaisiais, skausmą, liūdesį ir apie tai, kad net nežmoniškais sąlygomis vaikai lieka vaikais – net ir čia jie ieško nuotykių bei susigalvoja žaidimų.

„Esu Karolis“ – vaikams skirta knyga. Be abejo, joje apstu sukrečiančių eilučių, bet taip pat yra ir teikiančių vilties. Apie prievartą iš nekaltų aukų perspektyvos pasakojanti knyga verčia susimąstyti ir vaikus, ir suaugusius.

Aukų nevalia pamiršti

Sausio 29 d., minint Tarptautinę holokausto aukų atminimo dieną, Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės kartu su Lenkijos institutu pakvietė į knygos „Esu Karolis“ sutiktuves. Jose dalyvavo romų bendruomenės, žiniasklaidos atstovai, politikai.

Įžanginį žodį tarė Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė, Lenkijos instituto Vilniuje direktorius, Lenkijos ambasados patarėjas Martynas Lapčinskis (Marcin Łapczyński).

„Labai viliuosi, kad šia knyga mes padėsime Lietuvos romų bendruomenės jaunimui suprasti savo istoriją ir šaknis, nes situacija, kurioje šandien gyvena Lietuvos romai, didele dalimi yra sąlygota tų liūdnujų įvykių, kuriuos pati romų bendruomenė dar labai menkai įsisavina. Jeigu akademinė bendruomenė, mokslininkai ir politikai romų holokausto temą gvildena jau keliolika metų, jaunajai romų kartai, kuri skaitys skaudžią istoriją vaiko lūpomis, dar reikės suprasti savo istoriją“, – sakė departamento vadovė.

Knygos sutiktuvėse kalbėjo jos autorės N. Gansarz ir D. Karpovič, žymus lenkų romologas dr. Adamas Bartošas (Adam Bartosz), viena pirmųjų romų kultūros Lietuvoje tyrinėtojų, antropologė Aušra Simoniukštytė.

Gilinas į romų kultūrą

Knygos „Esu Karolis“ autorė N. Gansarz yra etnologė, romų kultūros tyrinėtoja, rašytoja, scenaristė, dizainerė. Ji taip pat yra žurnalo „Studia Romologica“ redakcijos sekretorė, mokslinių publikacijų autorė, rašo eilėraščius ir prozos kūrinius. Natalios knyga „Smakowanie Podgory“ XVII festivalyje „Galicijos literatūros ruduo“ pripažinta geriausiu 2007 m. poezijos debiutu. 2011 m. N. Gansarz išleido eiliuotą

abėcėlę romų vaikams „Romano Abecadlo“. Terapinių pasakų autorė. Be rašymo, Natalia užsiima edukacinių priemonių kūrimu.

Sausio 27-oji...

Sausio 27-oji – Tarptautinė holokausto aukų atminimo diena. Šią dieną 1945 m. buvo išlaisvinta Aušvico koncentracijos stovykla.

Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 2005 m. lapkričio 1 d. rezolucija paskelbė sausio 27-ąją kasmetine Tarptautine holokausto aukų atminimo diena. Šioje rezolucijoje atmetamas holokausto neigimas, smerkiama diskriminacija ir prievarta religiniu ar etniniu pagrindu.

Rugpjūčio 2 d. taip pat minima Tarptautinė romų holokausto aukų atminimo diena. Aušvico-Birkenau stovykloje nacių įsteigta vadinamoji čigonų šeimų stovykla buvo likviduota 1944 m. naktį iš rugpjūčio 2 d. į 3 d. Dujų kameroje tuomet buvo nužudyti beveik trys tūkstančiai paskutinių romų stovyklos kalinių: vaikų senelių, moterų, vyrų. Iš viso šioje stovykloje kalėjo apie 23 tūkstančiai romų, deportuotų iš keturiolikos šalių. Iš jų per 20 tūkstančių mirė nuo bado, ligų ar buvo nužudyti. Per Antrąjį pasaulinį karą iš viso buvo nužudyta daugiau nei pusė milijono romų, tarp jų ne mažiau kaip penki šimtai Lietuvos romų.

TBN inf.

Dailininko drobėse – romantiški Vilniaus vaizdai

Vasario 24 d. Tautinių bendrijų namuose atidaryta dailininko Arkadijaus Kanduralovo (1883-1973) tapybos paroda „Senasis Vilniaus Žvėrynas“.

Būsimasis dailininkas gimė Tbilisyje pasiturinčioje armėnų šeimoje, Maskvoje įgijo architekto ir dailininko profesijas. 1917 metų įvykiai Rusijoje privertė A. Kanduralovą kartu su žmona Jevdokija emigruoti iš šalies. 1920 m. po ilgų klajonių jie apsistojo Vilniuje. Dailininkas čia rengė savo

tapybos parodas, dirbo architektu miesto magistrate, kartu su garsiu Vilniaus architektu Stefanu Naremskiu suprojektavo nemažai įvairios paskirties pastatų. A. Kanduralovas vykdė Vilniaus rotušės vidinių patalpų, lauko durų ir kitus restauravimo darbus. Artimai bendravo su daugeliu miesto kultūros ir meno veikėjų, reiškėsi kaip kūrybingas menininkas.

Dauguma šioje parodoje eksponuojamų paveikslų priskiriami peizažiniam žanrui, susidomėjimą kuriuo

paskatino A. Kanduralovo mokytojas, garsus dailininkas impresionistas Konstantinas Korovinas. Dailininkas labiausiai mėgo tapyti Vilniaus Žvėryno, kur pats gyveno, apylinkes: Neries pakrantes, pušynus, lauko keliukus, jaukius Žvėryno namukus ir kiemus. Jo darbuose ypatingas dėmesys skiriamas detalėms. Jie pasižymi savita tapybine technika.

A. Kanduralovas mirė 1973 m. Palaidotas Vilniaus Liepkalnio stačiatikių kapinėse.

TBN inf.

Vokietis architektas, kūręs Lietuvos sostinės veidą

Vokiečių bendruomenė parengė leidinį „Jono Kristupo Glaubico kelias“. Pernai buvo minimos 250-osios jo mirties metinės. Leidinį papildė ir puošia Michaelio Pretsch'o spalvotos fotografijos.

Kodėl Vilnius?

„Praėjo 250 metų, kai Vilniaus žemės lopinėlis priglaudė įžymiausią XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės architektą Joną Kristupą Glaubicą. Nežinoma jo kapavietė, neišliko jo atvaizdas nei drobėje, nei akmenyje, tačiau liko projektuoti statiniai, kurie ir šiandien puošia mūsų sostinę“, - įžanginiame leidinio žodyje rašo Vokiečių bendruomenės pirminkas Martynas Ervinas Peteraitis.

Lietuvos kultūros tyrimų instituto mokslo darbuotojos dr. Auksės Kaladžinskaitės nuomone, J. K. Glaubicas buvo tas žmogus, kuris per dvidešimt devynerius karjeros metus Vilniui suteikė savitą veidą, kurį iš dalies regime ir šiandien.

Štai keletas J. K. Glaubico vilniškės biografijos faktų. Į Vilnių iš Silezijos architektas atvyko 1738 m. Čia vedė, susilaukė net devynių vaikų, deja, šeši ankstyvoje vaikystėje mirė. Pilnameystės sulaukė tik trys dukterys. Vilniuje dar stovi namas, kuriame gyveno J. K. Glaubicas.

Kodėl architektas atvyko būtent į Vilnių? Pasak M. E. Peteraičio, J. K. Glaubicas matyt žinojo, kad Vilniuje yra gausi vokiečių bendruomenė, įsikūrusi dar karaliaus Mindaugo laikais, kad vokiečių bendruomenės indėlis į miesto ekonominį ir kultūrinį gyvenimą yra svarus. „J. K. Glaubicas, būdamas liuteronu, lengvai pritaupo senojoje mūsų sostinėje. Įsijungė į liuteronų bendruomenės veiklą, o profesinėje srityje bendradarbiavo su kitų konfesijų atstovais“, - teigia M. E. Peteraitis.

„Miestas dar buvo neatsitiesęs

po XVIII a. pradžioje praūžusio Šiaurės karo ir jo padarinių: rusų ir švedų karių savivalės bei užklupusios maro epidemijos, kentėjo nuo vis pasikartojančių gaisrų. Reikėjo atstatyti, rekonstruoti, remontuoti pastatus. Todėl išaugęs statytojų ir architektų poreikis buvo ideali terpė J. K. Glaubico architektūrinės veiklos plėtojimui“, - rašo dr. A. Kaladžinskaitė.

Kas tie statiniai?

Kas tie statiniai, pro kuriuos gal būt kasdien praeiname ir prie kurių vienaip ar kitaip buvo prisilietusios žymiojo architekto rankos? Tai šv. Jonų bažnyčios ir Akademijos (dabartiniai Vilniaus universiteto rūmai) atstatymas, šv. Kotrynos bažnyčios ir 1778 m. gaisre sudegusios Vilniaus katedros rekonstrukcija.

Gaisrai neaplenkė ir Vilniaus rotušės. Miesto magistratas pastato atstatymo darbams vykdyti pasamdė J. K. Glaubicą.

Po 1748–1749 m. gaisrų J. K. Glaubicas vadovavo ir Didžiosios Sinagogos rekonstrukcijai. Manoma, kad šie žydų maldos namai savo dydžiu ir puošnumu pranoko visas Abiejų Tautų Respublikoje buvusias sinagogas.

Kaip pažymi dr. A. Kaladžinskaitė, vokiečio liuteronų statybos menas sužavėjo ir Vilniaus rusėnus. J. K. Glaubicas projektavo ir prižiūrėjo gaisrų nuniokiotų stačiatikių šv. Dvasios cerkvės, šv. Trejybės bažnyčios ir bazilijonų vienuolyno atstatymo darbus.

Architektas vykdė ir Vilniaus didelių, pasiturinčių miestiečių užsakymus.

„J. K. Glaubico kompetencija ir gebėjimai kelė pasitikėjimą įvairioms miesto organizacijoms ir socialinėms grupėms. Sostinėje jis užmezgė architekto karjerai reikšmingus kontaktus su aukščiausiais katalikų, stačiatikių, unitų bažnyčių hierarchais, Lietuvos

M. E. Peteraitis

jėzuitų, šv. Angelo Sargo dominikonų provincijos provincijolais, jų dėka sulaukdavo pasiūlymų dirbti ir kitose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vietose“, - teigia dr. A. Kaladžinskaitė.

Pasak autorės, J. K. Glaubico sėkmė gal būt glūdėjo specifinėje Vilniaus, kaip daugiakultūrio miesto, auroje, jo pakantume sudėtingai ir įvairialypei bendrabūvio tikrovei.

J. K. Glaubico kelias baigėsi tragiškai. Jis mirė Vilniuje 1767 m. kovo 30 d. dėl įprasto to meto statybose nelaimingo atsitikimo, kuris, deja, pasitaiko ir šiandien, - tikrindamas mūrininkų darbą, nukrito nuo pastolių. Palaidotas liuteronų kapinėse dabartinės Liejyklos gatvėje.

M. E. Peteraitis apgailestauja, kad Vilniaus senamiestyje architekto vardas nėra įamžintas. „O juk reikėtų skvero ar aikštės, pavadintos šio iškilaus architekto vardu, ar bent memorialinės lentos, vilniečiams ir miesto svečiams primenančios apie šio Lietuvos kultūrai nusipelnusio žmogaus gyvenimą ir veiklą“, - sako jis.

TBN inf.

**Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.*

Už Lietuvos laisvę kovojo visų tautybių žmonės

Lietuvai 27-ąjį kartą minint Sausio 13-ąją – Laisvės gynėjų dieną, Tautinių mažumų departamentas pakvietė prisiminti lietuvių, lenkų, rusų, ukrainiečių, baltarusių, estų, latvių, azerbaidžaniečių, armėnų, rumunų, totorių, karaimų, žydų ir kitų tautybių Lietuvos žmonių indėlį kelyje į Nepriklausomybę.

Tautinių mažumų atstovai aktyviai dalyvavo Sąjūdžio mitinguose ir suvažiavimuose nuo pat jo išikūrimo. 1988 m. rugsėjį tautinių bendrijų atstovai susirinko į pasitarimą, kuriame nutarė aktyviai įsijungti į besiformuojančio judėjimo veiklą. Buvo įkurta Lietuvos tarpnacionalinė koordinacinė asociacija. Asociacija aktyviai palaikė dialogą tarp įvairių tautinių bendrijų ir ragino vienytis, siekiant atkurti Lietuvos valstybingumą.

Pirmieji prie judėjimo už nepriklausomybę prisijungė kultūros ir mokslo atstovai, kiti aktyvistai. 1990 m. kovą rusakalbiams Lietuvos gyventojams leidžiamas laikraštis „Echo Litvy“ išspausdino labai svarbų pareiškimą apie tai, kad Lietuvoje gyvenantys estai, rumunai, rusai, azerbaidžaniečiai, totoriai, žydai,

Su vėliava – prieš tankus

ukrainiečiai, armėnai remia ir sveikina Lietuvos valstybės sprendimą atsiskirti nuo SSRS.

Protestuodama prieš Sausio 13-osios įvykius, Asociacija parašė kreipimąsi į Michailą Gorbačiovą, kurį pasirašė trys tūkstančiai įvairių Lietuvos tautybių žmonių. Šį kreipimąsi į Maskvą vežė Nepriklausomybės akto signataras Eugenijus Petrovas kartu su Alfredu Nazarovu ir Vladimiru Gražuliu. Aukščiausioji Taryba pasiuntė graikų bendruomenės atstovą Nikolajų Medvedevą į

Maskvą deryboms. Jo darbas buvo labai svarbus Lietuvai.

Iškart po kruvinių įvykių, 1991 m. sausį Rusų kultūros centras raštu kreipėsi į Lietuvos rusus ir visus Lietuvos gyventojus. Kreipimesi buvo pateikta neiškraipyta informacija apie tragiškus 1991 m. sausio 13-osios įvykius Vilniuje prie Televizijos ir radijo komiteto.

1991 m. Lietuvos tautinių bendrijų atstovų kreipimesi į Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininką Vytautą Landsbergį, Sovietų Sąjungos prezidentą Michailą Gorbačiovą, pasaulio tautas, buvo rašoma: „<...> Mes, Lietuvos Respublikos tautinių bendrijų atstovai <...>. Protestuojame prieš veiksmus, nukreiptus prieš Lietuvos Respubliką ir reikalaujame nedelsiant sustabdyti sovietinės kariuomenės smurtą <...> ir skubiai sėsti už derybų stalo su teisėta mūsų Respublikos Vyriausybe“.

Rusų ir ukrainiečių kalbomis taip pat buvo kreiptasi į sovietų armijos karius bei SSRS Aukščiausiosios tarybos tautybių tarybos pirmininko pavaduotoją B. Oleiniką. Sovietų karių buvo prašoma nekelti ginklo prieš taikius Nepriklausomybę ginančius Lietuvos piliečius. **TMD inf.**

Naktį prie Aukščiausiosios Tarybos rūmų

Apdovanojimai – už nuopelnus miestui ir Lietuvai

Lietuvos valstybės atkūrimo 100-ųjų metinių proga Vasario 16-osios išvakarėse miesto rotušėje vykusioje iškilmingoje ceremonijoje už nuopelnus Kaunui ir Lietuvai, uolų ir sąžiningą darbą bei visuomeninę veiklą apdovanoji grupė kauniečių.

Tarp apdovanojamųjų – Kauno įvairių tautų kultūrų centro direktorius Dainius Babilas. Jam įteiktas Kauno miesto burmistro Jono Vileišio žalvarinis medalis už nuopelnus įtvirtinant Kauno miesto savivaldą, įgyvendinant pilietines iniciatyvas ir kuriant miesto įvaizdį.

Kauno miesto mero padėkos raštai įteikti Rimai Kazėnienei ir Aleksandrui Rave.

R. Kazėnienė yra Kauno G. Deržavino rusų literatūros klubo pirminko pavaduotoja, klubo ansamblio „Melodija“ vadovė ir solistė. Ansamblis koncertuoja įvairiuose tautinių bendrijų renginiuose, dalyvauja Kauno miesto šventėse. Be to, Rima rengia ir savo solinius koncertus.

A. Rave yra Kauno G. Deržavino

Kauno valstybinio muzikinio teatro vadovas, Kauno miesto tarybos narys Benjaminas Želvys (k), Rima Kazėnienė, Aleksandras Rave, Kauno miesto meras Visvaldas Matijošaitis

rusų literatūros klubo valdybos narys, poetas, dainų autorius ir atlikėjas. Pats rašo dainų tekstus, pagal juos kuria muziką. Aleksandras yra parašęs per trisdešimt eilėraščių rusų ir lietuvių kalbomis. Pagal keliolika iš jų sukūrė muziką. Aleksandro sukurtą dainą

„Malda“ atliko Kauno generolo P. Plechavičiaus kadetų licėjaus auklėtiniai Kauno miesto ir rajono mokyklų patriotinės dainos konkurse. A. Rave verčia lietuvių poetų eiles į rusų kalbą.

TBN inf.

Signatarų namų trauka

Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ nariai Signatarų namuose. Centre – bendrijos pirmininkė Lučija Bartkienė.

Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio minėjimo dienomis daug

žmonių plūdo į vietas, susijusias su šiuo istoriniu jubiliejumi. Tai mu-

ziejai, parodos, koncertai, žmonių, stovėjusių prie valstybės atkūrimo ištakų, amžinojo poilsio vietos ir kt. Viena tokių vietų – Signatarų namai Vilniuje, Pilies gatvėje, kur 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Taryba, pirmininkaujama Jono Basanavičiaus, vienbalsiai priėmė ir paskelbė Lietuvos nepriklausomybės aktą.

Pasitinkant jubiliejų, Signatarų namuose atnaujinta ekspozicija. Juose atidaryta į Lietuvą iš Vokietijos atvežto Vasario 16-osios akto paroda. Šį istorinį dokumentą Berlyno diplomatiniam archyve rado Vytauto Didžiojo universiteto profesorius Liudas Mažylis.

TBN Inf.

Lietuvos valstybės tarptautinis pripažinimas ir tautinių mažumų klausimas

Šiomet minime Lietuvos valstybės atkūrimo 100-ąsias metines. Tuo laiku jos vyriausybė sprendė daug sudėtingų vidaus ir užsienio politikos klausimų. Tarptautinis Lietuvos pripažinimas *de jure* buvo neatsiejamas nuo tautinių mažumų teisių užtikrinimo.

Eduard MAŽUL*

Teisės mokslų daktaras

Paryžiaus taikos konferencija ir tautinių mažumų klausimas

1919 m. įvykusi Paryžiaus taikos konferencija, užbaigusi Pirmąjį pasaulinį karą, o nuo 1920 m. ir naujai įkurta tarptautinė organizacija, turinti užtikrinti pasaulinę taiką ir stabilumą, – Tautų Sąjunga tautinėms mažumoms priklausančių gyventojų pilietinio ir politinio lygiateisiškumo bei jų kultūrinio ir religinio gyvenimo laisvės garantijas traktavo kaip vieną iš naujųjų valstybių pripažinimo sąlygų.

Būtinumas tarptautiniu mastu nuosekliai sureguliuoti tautinių mažumų teisinį statusą iš tiesų atsirado tik dėl radikalių Europos politinio žemėlapių pokyčių po Pirmojo pasaulinio karo. Pokarinis naujosios Vidurio, Rytų ir Pietų Europos politinis žemėlapis kardinaliai skyrėsi nuo ligotolinio. Iširus austro-vengrų monarchijai, susilpnėjusios Vokietijos sienai pasislinkus į Vakarus, o Sovietų Rusijos į Rytus, tarp jų atsirado laisvų, vidutinių ir mažų valstybių zona. Jų dydis ir pobūdis turėjo lemiamą įtaką naujai pokarinei tvarkai.

1919 m. sausio 18 d. Paryžiuje, Versalio rūmuose, buvo iškilmingai atidaryta taikos konferencija, turėjusi sureguliuoti pagrindinius pokario Europos tarptautinio gyvenimo klausimus. Svarbiausias šios taikos konferencijos uždavinys buvo parengti taikos sutartį su karą pralaimėjusia Vokietija.

Formaliai aukščiausioju konferencijos organu buvo vadinamoji Dešimties taryba, bet praktikoje lemiamą balsą turėjo vadinamoji Keturių taryba, kurią sudarė Prancūzijos, Didžiosios Britanijos ir Italijos premjerai bei JAV prezidentas. Visa įvairiuose komitetuose, komisijose bei pakomisijose parengta medžiaga patekdavo būtent į šių keturių asmenų (ir jų patarėjų) rankas, kurie ir turėjo lemiamą įtaką būsimam taikos sutarties tekstui. Konferencijos pirmininku buvo išrinktas Prancūzijos premjeras Ž. Klemanso, o teritoriniai klausimai buvo svarstomi Centriniam teritorinių reikalų komitete. Lietuvos ir Mažosios Lietuvos likimą sprendė speciali Lenkijos reikalų komisija. Prie konferencijos buvo įsteigtas ir specialus Žydų delegacijų komitetas.

Po Pirmojo pasaulinio visoms didesnėms Europos tautoms buvo siekiama užtikrinti teisę į apsisprendimą ir suverenumą, todėl tarpukario metais iš esmės visos didžiausios šio regiono tautos įgavo arba savarakišką valstybingumą, arba, bent jau teoriškai, tapo tokių daugiataučių valstybinių darinių kaip Čekoslovakija, Serbijos, Kroatijos ir Slovėnijos Karalystė (vėliau Jugoslavija) ar galų gale Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjunga, „bendrasavininkiais“. Tačiau sienų kaita (dažnai nepagrįsta)

**Eduard Mažul 2001 m. baigė Vilniaus universiteto Teisės fakultetą, 2003 m. įgijo kultūrologijos magistro laipsnį Varšuvos universiteto Rytų Europos studijų centre, kuriame susidomėjo tautinių mažumų teisių apsaugos klausimais. 2009 m. Vilniaus universiteto Teisės fakultete apsigynė daktaro disertaciją apie tautinių mažumų apsaugą tarpukario Lietuvoje. E. Mažul nuo 2004 m. dirba Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijoje, yra dirbęs Lietuvos atstovybėse Rusijoje ir Kazachstane.*

ir istoriškai nusistovėjusių teritorijų padalijimas nulėmė, kad be jau egzistuojančių tautinių mažumų, atsirado ir naujos mažumos (pvz., po Pirmojo pasaulinio karo Vengrijos teritorija sumažėjo beveik dvejais trečdaliais, o bemaž kas trečias vengras atsidūrė kaimynių valstybių – Rumunijos, Čekoslovakijos ir Jugoslavijos – sudėtyje). Tačiau nors visumoje tautinių mažumų skaičius pokarinėje Europoje ir sumažėjo gana ženkliai¹, naujų tautinių valstybinių sienų nepavyko nustatyti taip, kad

¹ Tikslių duomenų nėra, tačiau anot kai kurių šiuolaikinių autorių, prieš Pirmąjį pasaulinį karą Europoje gyveno apie 85 mln. asmenų, kuriuos galima būtų priskirti tautinėms mažumoms. Tuo tarpu po Pirmojo pasaulinio karo, iširus daugiatautėms imperijoms – Vokietijai, Austrijai ir Rusijai – tautinių mažumų skaičius sumažėjo iki maždaug 25–30 mln.

jos visiškai atitiktų šių tautų teritorinį pasiskirstymą arba vadinamąsias etnines ribas (gal tik išskyrus Portugaliją). Nustatant valstybines sienas bei siekiant sušvelninti neigiamus šio proceso padarinius buvo naudojami plebiscitai (Aukštutinėje Silezijoje, Vakarų ir Rytų Prūsijoje, Saro srityje, Šlėzvinge ir kt.) bei masiniai gyventojų perkėlimai (Bulgarijoje, Graikijoje ir Turkijoje). Tačiau be deklaruojamos tautų apsisprendimo teisės, ir kiti veiksniai – geopolitiniai, ekonominiai, istoriniai ir pan. – turėjo didelę įtaką priimant sprendimus dėl valstybinių sienų nustatymo taikos konferencijose Paryžiuje ar Rygoje. Tautinių mažumų klausimas ir toliau išliko viena svarbiausių Europos problemų.

Būtent todėl po Pirmojo pasaulinio karo, ryšium su naujų valstybinių sienų delimitacija, kare nugalėjusios didžiosios valstybės, vadinamieji Sąjungininkai (arba Šalys Sąjungininkės), susaistė naujai susikūrusias valstybes bei dalį kare pralaimėjusių valstybių išpareigojimais, susijusiais su šiose valstybėse nedominuojančių mažumų apsauga, vadinamaisiais mažumų traktatais. Šiais atvejais saugotinas gyventojų grupes išskiriantis faktorius, be religijos, buvo rasinis arba kalbinis kriterijus. Atitinkamai ir tarptautinės teisės saugomos mažumos tarpukario Europoje dažniausiai buvo vadinamos „rasinėmis, religinėmis ar kalbinėmis mažumomis“, nors ilgainiui daugumoje valstybių jos imtos vadinti tiesiog tautinėmis mažumomis.

Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje pripažįstama, kad mažumų traktatų atsiradimas ženkliai dalimi buvo nulemtas žydų ir vokiečių ma-

žumų² baimės dėl pasikeitusių sienų ir savo neaiškios situacijos naujomis sąlygomis. Pažymėtina, jog tarptautinė mažumų apsaugos sistema buvo primesta visų pirma naujai susikūrusioms ar atsikūrusioms valstybėms bei kare nugalėtoms valstybėms. Išimtimi tapo Vokietija, kuri tik apsiribojo 1919 m. gegužės 29 d. vienašaliu pareiškimu, kad yra pasiryžusi su tautinėmis mažumomis elgtis tokiomis pat sąlygomis, kaip ir su kitais savo piliečiais. Kitos didžiosios Europos valstybės jokių tarptautinių išpareigojimų dėl tautinių mažumų teisių apsaugos neprisiėmė, nors jose taip pat buvo nedominuojančių mažumų, o kai kuriose – net gausių ir akivaizdžiai nepatenkintų savo padėtimi. Pažymėtina, kad jokia iš Šalių Sąjungininkių neprisiėmė tarptautinių išpareigojimų tautinių mažumų srityje. Šios pasauliniame kare nugalėjusios šalys savo tautinių mažumų politikos pagrindu laikė intervencijos draudimo principą, t.y. nesikišimo į jų vidaus reikalus principą. Į šią aplinkybę atkreipė dėmesį britų delegacijos Paryžiaus taikos konferencijoje narys H. Nicolson. Anot jo, „anglosaksai, bandantys primesti savo idealistines teorijas kitiems, pasižymi polinkiu į tai, kad dėl praktinių sumetimų nenaudotų šių teorijų pas save“.

Tarpukario laikotarpiu susiformavusi ir Europoje galiojanti rasinių, religinių ir kalbinių mažumų tarptautinės apsaugos sistema, veikusi Tautų Sąjungos rėmuose, apėmė, įskaitant ir Vokietiją, turinčią realius išpareigojimus tik Aukštutinėje Silezijoje, 16 valstybių. Tačiau tai sudarė tik trečdali visų Tautų Sąjungos narių bei tik pusę visų Europos valstybių. Šio tipo tautinių

mažumų apsauga ir atitinkamos Tautų Sąjungos garantijos apėmė apie 16 mln. žmonių, t.y. tik apie pusę visų to meto Europos tautinių mažumų narių.

Tarptautinės tautinių mažumų apsaugos modelis, veikiantis Europoje tarp dviejų pasaulinių karų, rėmėsi keturių grupių išpareigojimais:

vadinamaisiais mažumų traktatais, kuriuos Šalys Sąjungininkės pasirašė su naujai susikūrusiomis arba savo sienas išplėtusiomis valstybėmis – Lenkija, Čekoslovakija, Rumunija, Graikija, Armėnija bei Serbijos, Kroatijos ir Slovėnijos Karalyste;

specialiais Taikos sutarčių, pasirašytų su keturiomis nugalėtomis šalimis – Austrija, Vengrija, Bulgarija ir Turkija, skyriais;

specialiomis konvencijomis dėl: Aukštutinės Silezijos, Dancigo (Gdanko), Alandų salų ir Memelio (Klaipėdos krašto);

Lietuvos, Latvijos, Estijos, Suomijos, Albanijos ir Irako deklaracijomis, paskelbtomis svarstant šių šalių priėmimo į Tautų Sąjungą klausimus.

Vadinamieji mažumų traktatai buvo vienas svarbiausių Tautų Sąjungos suformuotos tautinių mažumų apsaugos sistemos elementų. Šių traktatų pavyzdžiu tapo 1919 m. birželio 28 d. Versalyje pasirašytas (t.y. tą pačią dieną kaip ir „didysis“, t.y. pagrindinis Versalio traktatas su Vokietija) Sąjungininkų ir Lenkijos susitarimas, literatūroje dažniausiai vadinamas „Mažuoju Versalio traktatu“ arba tiesiog „Mažuoju traktatu“, tarptautiniu lygiu suregulavęs tautinių mažumų apsaugos Lenkijoje klausimą³. Panašius susitarimus su Sąjungininkais vėliau pasirašė ir kai kurios kitos Europos valstybės.

² XX a. pradžioje beveik visose Vidurio ir Rytų Europos šalyse gyveno įtakingos vokiečių ir žydų mažumos, o jų politinė ir ekonominė įtaka tų šalių gyvenime dažnai buvo neproporcingai didelė. Pvz., Čekoslovakijoje gyveno apie 3 mln. vokiečių (beveik 23 proc. visų gyventojų), o Lenkijoje – apie 3,100 mln. žydų (beveik 10 proc. visų gyventojų).

³ Tautinių mažumų apsaugai Lenkijoje didelę įtaką turėjo ne tik „Mažasis Versalio traktatas“, bet ir Vokietijos-Lenkijos Konvencija dėl Aukštutinės Silezijos, pasirašyta 1922 m. gegužės 15 d. Ženevoje, saugojusi tiek vokiečių mažumą lenkiškoje Aukštutinės Silezijos dalyje, tiek ir lenkų mažumą vokiškojoje jos dalyje. Ši Konvencija, kitaip nei „Mažasis Versalio traktatas“ ar kiti mažumų traktatai, nustatė, kad Tautų Sąjungos Taryba privalo nagrinėti ir pasisakyti dėl kiekvienos individualios ar kolektyvinės peticijos (prašymo, skundo, kreipimosi ir pan.), gautos iš tautinių mažumų atstovų.

Lietuvos delegacija taikos konferencijoje ir 1919 m. rugpjūčio 5 d. deklaracija

Į Paryžiaus taikos konferenciją 1919 m. sausį nusiųsta Lietuvos delegacija, kuriai vadovavo užsienio reikalų ministras A. Voldemaras, nepaisant visų Lietuvos politikų pastangų, nebuvo oficialiai pripažinta ir konferencijoje neturėjo jokio oficialaus statuso. Konferencijai pirmininkavusi Prancūzija buvo suinteresuota atkurti kiek galima didesnę ir stipresnę Lenkijos valstybę, kurią laikė savo natūralia sąjungininke prieš Vokietiją. Todėl Lietuvos delegacija, kurią Lenkijos delegacija, savo ruožtu turėjusi oficialų statusą, įvardijo kaip Vokietijos interesų įrankį, liko už konferencijos durų, o pačioje taikos konferencijoje Lietuvos klausimas buvo svarstomas nustatant Lenkijos valstybės sienas.

Siekdama kuo greičiau užsitikrinti tarptautinį pripažinimą ir varžydama su Lenkija dėl Vilnijos ir buvusios Gardino gubernijos, kuriose lietuviai sudarė tik labai nedidelę gyventojų dalį, Lietuvos Vyriausybė ryžosi didelėms politinėms nuolaidoms gudams, ir ypač žydams, kurie, savo ruožtu, sudarė ten gyventojų daugumą. Be to, siekiant tarptautinei bendruomenei pademonstruoti tautinių mažumų paramą nepriklausomai Lietuvos valstybei, į Lietuvos delegacijos Paryžiuje sudėtį buvo įtraukti Lietuvos Valstybės Tarybos nariai gudas D. Semaška ir žydas Š. Rozenbaumas⁴.

1919 m. rugpjūčio 5 d. Lietuvos delegacija Paryžiuje, norėdama sustiprinti Lietuvos pozicijas Paryžiaus taikos konferencijoje, įteikė minėtam Žydų delegacijų komitetui pareiškimą (laišką) dėl Lietuvos Vyriausybės politikos žydų atžvilgiu principų, kuris

vėliau tapo žinomas kaip „Paryžiaus deklaracija“. Šioje Deklaracijoje, kurią sudarė preambulė ir aštuoni punktai, nurodoma, kad žydams, kaip ir visiems be išimties Lietuvos valstybės piliečiams, garantuojamas visiškas lygiateisiškumas; žydai bus proporcingai atstovaujami įstatymų leidžiamojame valdžioje (sukuriant žydų nacionalinę kurią arba kitu tam reikalui tinkamu būdu); jie bus atstovaujami ir vykdomojoje valdžioje bei teismuose; jų reikalams tvarkyti įsteigta speciali Žydų reikalų ministerija; lietuvių kalbai išsaugant valstybinės kalbos statusą, žydai galės nevaržomai vartoti savo kalbas viešuose susirinkimuose, spaudoje, teatruose, mokyklose, taip pat valdžios įstaigose ir teismuose; užtikrinama žydų teisė švęsti šeštadienį ir kitas šventes, o rabinai bus juridškai traktuojami vienodai su kitų tautybių dvasininkais; žydai turės autonomiją savo tautybos, labdaros, socialinės pagalbos, švietimo reikaluose ir apskritai visoje dvasinės kultūros sferoje; žydų tautinės autonomijos įstaigos yra vietos bendruomenės ir jų suvažiavimas; žydų autonomijos institucijos yra valdžios organai ir gali savo kompetencijos ribose tautiečiams leisti privalomus įsakymus, turi teisę apkrauti juos mokesčiais; žydų savivaldos institucijas finansiškai remia valstybė tais pačiais pagrindais kaip ir panašias kitų tautų įstaigas.

Deklaracijos preambulėje pažymima, kad šiuos principus, kurie „sudaro ir sudarys bazę tokiems pagrindiniams įstatymams“, Lietuvos vyriausybė priėmė „žydų atstovų sutikimu“. Deklaracijoje taip pat pažymima, kad ji nėra kokio išorės

spaudimo rezultatas, o tik Lietuvos valstybės laisvos valios ir gero noro išraiška.

1919 m. vasaros pabaigoje, tikintis užsienio žydų paramos besikuriančiai Lietuvos valstybei, į ilgą propagandinę kelionę po Europą buvo išsiųstas ir tuometinis žydų reikalų ministras M. Soloveičikas (J. Vygodskiui pasilikus Raudonosios armijos užimtame Vilniuje, nuo 1919 m. kovo mėn. žydų reikalų ministro postą užėmė kaunietis istorijos mokslų daktaras M. Soloveičikas, kilęs iš žinomos stambių Kauno verslininkų šeimos). Jis lankėsi Vokietijoje, Šveicarijoje ir Prancūzijoje, skleisdamas informaciją apie Lietuvos valstybę ir žydų padėtį joje įvairioms tarptautinėms žydų organizacijoms, ypač Žydų delegacijų komitetui prie Paryžiaus taikos konferencijos.

Pažymėtina, kad M. Soloveičikas ir kiti Lietuvos žydų veikėjai ne kartą kreipėsi ir į įtakingus JAV žydus, prašydami suteikti politinę ir finansinę paramą Lietuvai. Viena finansinės paramos formų buvo Lietuvos paskolos lakštų pirkimas. Buvo akcentuojama, kad kiekvienas paskolintas doleris tenka ir Lietuvos žydams, nes jie yra lygiateisiai šalies piliečiai. 1919 m. birželį, iš Merkinės kilusio įtakingo Bostono teisininko E. Stonne (tikroji pavardė Cirelštejn) iniciatyva, Masačusetso valstijos Senatas priėmė rezoliuciją, raginusią JAV valdžią pripažinti Lietuvos valstybę. 1938 m. Prezidentas A. Smetona už nuopelnus Lietuvai apdovanojo E. Stonne'ą 3-ojo laipsnio Gedimino ordinu.

Lietuvos žydai 1919 m. rugpjūčio 5 d. Deklaraciją įvertino kaip *Magna Carta*, kaip Didžiąją jų lygiateisiškumo Chartiją, kaip gerąją naujieną apie naują jų gyvenimo erą. Įteikta Pary-

⁴ Š. Rozenbaumas Lietuvos žydų vardu įteikė Paryžiaus taikos konferencijos pirmininkui Ž. Klemanso memorandumą, kuriame buvo pabrėžiamas lietuvių teisės į Vilnių ir sakoma, kad žydai, sudarantys didelę šio miesto gyventojų dalį, nori, kad jis priklausytų Lietuvai. Š. Rozenbaumas 1919 m. gegužę būdamas Berlyne, įtikinėjo vokiečių politikus, kad Rytprūsiai yra lietuviškas kraštas ir todėl turi priklausyti Lietuvai. Be to, vėliau jis aktyviai dalyvavo ir 1920 m. vykusiose Lietuvos derybose dėl taikos sutarties su Sovietų Rusija, siekdamas maksimaliai išplėsti nepriklausomos Lietuvos valstybės teritoriją. Derybų metu jis akcentavo Vilniaus krašto žydų ir gudų norą būti Lietuvos, o ne Lenkijos sudėtyje.

žiaus taikos konferencijai Deklaracija padarė didelį išpūdį Europai. Šią Deklaraciją džiaugsmingai sveikino ir viso pasaulio žydų spauda, pabrėždama jos reikšmę kitų valstybių žydų kovai dėl savo teisių ir nurodydama ją kaip sektiną pavyzdį kitų šalių vyriausybėms. Žydams pažadėtos teisės labai pakėlė pasaulyje tuo metu mažai žinomos Lietuvos vyriausybės prestižą, o Lietuvai palanki pasaulio žydų elito laikysena labai sustiprino jaunos Lietuvos valstybės vidaus ir užsienio padėtį tuo metu, kai to ypač reikėjo – sudėtingais ir sunkiais 1919 metais.

1919 m. spalio 15 d. naujosios Lietuvos Vyriausybės vadovas E. Galvanauskas pritarė „Paryžiaus deklaracijai“ ir pažadėjo vadovautis jos principais Vyriausybės veikloje. 1920 m. lapkričio 21 d. svarbiausių Steigiamojo seimo lietuvių krikščio-

nių demokratų, liaudininkų socialistų ir socialdemokratų partijų frakcijų atstovai – J. Staugaitis, M. Sleževičius, V. Čepinskis – laiške žydų Tautos Tarybos pirmininkui oficialiai pareiškė, kad jų atstovaujamos partijos visiškai sutinka su 1919 m. rugpjūčio 5 d. Deklaracijoje išdėstytais principais ir išipareigoja ginti juos Seime bei pasirūpinti, kad jie būtų įrašyti į Lietuvos Valstybės Konstituciją. Deja, šie lietuvių politikų pažadai taip ir liko neįgyvendinti – 1922 m. Lietuvos Konstitucijoje, palyginus su 1919 m. Paryžiaus deklaracija, žydams garantuojamų teisių sąrašas gerokai susiaurėjo.

1919 m. rugpjūčio 5 d. Deklaracija neabejotinai sustiprino jaunos Lietuvos valstybės tarptautines pozicijas, ypač įvairių žydų tarptautinių organizacijų vadovų akyse. Nepaisant to,

Lietuvos delegacija Paryžiaus taikos konferencijoje taip ir neiškovojo oficialaus statuso, o Lietuva iki pat 1922 metų gruodžio 22 d. nebuvo Antantės valstybių pripažinta *de jure*. Tai lėmė visų pirma besitęsiantis konfliktas su Lenkija dėl Vilniaus krašto. Palyginimui, Latvija ir Estija, sugebėjusios greitai nusistatyti savo sienas, Antantės valstybių buvo pripažintos *de jure* dar 1921 m. pradžioje. Pažymėtina, kad Antantės Ambasadorių konferencija 1922 m. birželio 30 d. priėmė rezoliuciją, kuria buvo žadama pripažinti Lietuvą *de jure* su sąlyga, kad Lietuva pripažins Versalio Traktato nuostatas dėl Nemuno tarptautinio statuso. Tačiau Lietuvos valdžia atmetė tokį pasiūlymą ir klausimas dėl formalaus Lietuvos tarptautinio pripažinimo užsitęsė dar beveik pusmečiui.

Tautų Sąjungos mažumų apsaugos sistema ir Lietuva

Lietuvos tarptautinis teisinis subjektiskumas sąlygojo ir jos pareigą paklusti vadinamosios tautų teisės (kaip tuo metu buvo vadinama viešoji tarptautinė teisė) normoms, tame tarpe ir tautinių mažumų teisių apsaugos srityje. Tautų Sąjungos Asamblėja savo 1920 m. gruodžio 15 d. rezoliucijoje, be kita ko, nustatė ir Pabaltijo valstybių priėmimo į Tautų Sąjungą sąlygas bei tam tikrus įstatymų leidybos šiose šalyse apribojimus, kurie turėjo užtikrinti tautinių mažumų teisių apsaugą jų teritorijoje. Baltijos valstybėms, taip pat kaip Albanijai ir Kaukazo valstybėms, buvo padaryta tam tikra išimtis – joms nebuvo primesti mažumų traktatai ir joms buvo leista tik pasirašyti atitinkamas deklaracijas, nors jų etninė sudėtis sudarė pakančiamą pagrindą ir griežtesnei tautinių mažumų apsaugai.

Siekiant narystės Tautų Sąjungoje ir tikintis sustiprinti tarptautines Lietuvos Respublikos pozicijas, 1922 m. gegužės 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas Ženevoje

A. Voldemaras Tautų Sąjungos Tarybai paskelbė Deklaraciją dėl mažumų apsaugos Lietuvoje (literatūroje žinoma kaip 1922 m. Ženevos deklaracija), kurią sudarė preambulė ir devyni straipsniai.

Deklaracijos preambulė skelbė:

„Kadangi 1920 metų gruodžio 15 dieną Tautų Sąjungos Asamblėja priėmė tokią rezoliuciją:

„Albanijos, Baltijos ir Kaukazo valstybių priėmimo į Sąjungą atveju Asamblėja reikalauja iš jų imtis reikiamų priemonių taikyti mažumų sutarčių principus ir suderinti su Taryba detales, kurių reikia šiam dalykui įgyvendinti“.

Kadangi prieš Lietuvos priėmimą į Sąjungą 1921 metų rugsėjo 22 dieną Lietuvos atstovai 1921 metų rugsėjo 14 dieną pasirašė deklaraciją, pagal kurią Lietuvos Vyriausybė priima 1920 metų gruodžio 15 dienos rekomendacijas ir pareiškia esanti pasirengusi kreiptis į tarybą, kad būtų apibrėžtas jos tarptautinių išipareigojimų dėl mažumų apsaugos mastas ir detalės;

Ir kadangi Lietuva nori laisva valia suteikti saugias laisvės ir teisingumo garantijas visiems jos teritorijos gyventojams nepriklausomai nuo rasės, kalbos ir religijos.

Lietuvos Vyriausybės atstovas skelbia Tautų Sąjungos Tarybai tokią deklaraciją (...):

Deklaracijos 1 straipsnis numatė: „Šio pareiškimo nuostatos Lietuvoje yra pripažįstamos kaip pagrindiniai įstatymai. Joks įstatymas, joks reglamentas ir joks oficialus veiksmas neprieštaraus ir nebus priešingas šioms nuostatomis ir joks įstatymas, joks reglamentas ir joks oficialus veiksmas neturės didesnės galios už šias nuostatas“. Tokia formuluotė reiškė, kad Deklaracijos nuostatos Lietuvoje turės konstitucinio įstatymo galią.

Deklaracijos 2 straipsnio 1 dalis įtvirtino nediskriminavimo principą: „Visiems Lietuvos gyventojams be gimimo, tautybės, kalbos, rasės ar tautybės skirtumo bus teikiama visiškai jų gyvybės bei laisvės globa“. Kitaip tariant, Lietuvos Vyriausybė šia išipareigojo užtikrinti visų savo gyventojų lygybę prieš įstatymą bei

visišką jų gyvybės ir laisvės apsaugą, neatsižvelgiant į jų gimimo, tautybės, kalbos, rasės ar tikybės skirtumus. Šio straipsnio 2 dalis garantavo teisę laisvai praktikuoti, tiek viešai, tiek privačiai, kiekvieną tikybą, religiją arba tikėjimą, kurių praktikavimas bus sutaikomas su viešąja tvarka ir gerais įpročiais.

Deklaracijos 3 straipsnio 2 dalyje rašoma: „Lietuvos piliečiais pripažįstami visi asmenys, kurie yra gimę Lietuvos Valstybės teritorijoje po šios deklaracijos pasirašymo dienos ir kuriems negalima įrodyti, jog jie yra kitos gimimo pilietybės“.

Atsižvelgiant į tai, kad Deklaracijoje buvo nustatytas pilietybės igijimo pagrindas, kurio nenumatė Laikinis įstatymas apie Lietuvos pilietybę, taip pat į tai, kad Seimas nutarė, jog pagal Konstituciją Deklaracijos nereikia ratifikuoti, galima teigti, jog Seimas laikėsi nuostatos, kad Vyriausybės pasirašyta Deklaracija, pagal kurią Vyriausybė prisiėmė atitinkamus tarptautinius įsipareigojimus, turėjo prioritetą prieš Lietuvos įstatymus.

Deklaracijoje taip pat buvo keli straipsniai, skirti specifinėms žydų teisėms (7 ir 8 straipsniai). Deklaracijos 7 straipsnis skelbė: „Mokyklų Komitetai, Lietuvos žydų vietos bendruomenių (parapijų, kahalų) nurodomi, užtikrins bendroje Valsybės priežiūroje, žydų mokykloms iš viešųjų lėšų teikiamos, remiantis 6 straipsniu, proporcinės dalies išskirtymą, lygiai kaip ir šių mokyklų tvarkymą. Kalbų vartojimo sutvarkymas, 6 straipsnio numatytas, bus taikomas čia minimoms mokykloms“.

Deklaracijos 8 straipsnis skelbė: „Žydai nebus verčiami atlikti aktus, kurie laužo jų šabą (šeštadienį), o jų teisės nebus susiaurinamos, jei jie atsisakys šeštadienį stoti į teismą arba atlikti įstatymo reikalaujamus aktus. Tačiau šis nutarimas neatleis žydų nuo pareigų, uždėtų visiems Lietuvos piliečiams kareiviavimo, krašto apsaugos ir viešosios tvarkos palaikymo

klausimais. Lietuva pareiškia savo pasiryžimą susilaikyti nuo nurodymo arba leidimo organizuoti rinkimus, tiek visuotinius, tiek vietinius, kurie vyktų šeštadienį. Joks įrašinėjimas rinkimams ar kitiems aktams negalės būti daromas privalomu šeštadienį“.

Deklaracijos 9 straipsnis nusakė Deklaracijos taikymo sferą (subjektus) bei pobūdį. Šio straipsnio 1 dalyje rašoma: „Ankstesnių šio pareiškimo straipsnių nuostatos liečia asmenis, kurie priklauso rasės, tikybės arba tautos mažumoms, o šios nuostatos sudaro tarptautinio pobūdžio pasižadėjimus ir bus pavestos Tautų Sąjungos garantijai. Jos negalės būti keičiamos be Tautų sąjungos Tarybos daugumos sutikimo“. Kitaip tariant, Deklaracijos nuostatos turėjo būti taikomos Lietuvos rasinėms, religinėms ir tautinėms mažumoms, o šios nuostatos pripažįstamos Lietuvos tarptautiniais įsipareigojimais, apimtais Tautų Sąjungos garantijomis.

Šio straipsnio 2 dalyje numatoma: „Kiekvienas Tautų Sąjungos Tarybos narys turės teisę atkreipti Tarybos dėmesį į kiekvieną šių pasižadėjimų laužymą arba pavojų, kad jie bus sulaužyti, ir Taryba galės duoti tokių instrukcijų ir padaryti tai, kas atrodys tikslinga ir reikalinga esamomis aplinkybėmis“. Taigi Deklaracija suteikė teisę bet kuriai kitai Tautų Sąjungos Tarybos (Tarybos, o ne pačios Tautų Sąjungos) valstybei narei kreiptis į Tarybą dėl įvykusio ar grėsiančio tautinių mažumų teisių, garantuojamų Deklaracijos, pažeidimo.

Šio straipsnio 3 dalyje numatė tokių „Tarybos dėmesio atkreipimų“ nagrinėjimo eigą: „Tuo atveju, jei pasireikštų nuomonių skirtumas tarp Lietuvos ir kurios nors kitos valstybės, Tautų Sąjungos Tarybos narės, dėl teisinių arba faktinių klausimų, liečiančių šiuos straipsnius, šis skirtumas bus laikomas, remiantis Tautų Sąjungos Statuto 14 straips-

niu, tarptautinio pobūdžio ginču. Kiekvienas toks ginčas, jei antroji šalis to reikalauja, bus perduotas Nuolatiniam Teismui. Nuolatinio Teismo sprendimas bus be apeliacijos ir turės tokią pat galią ir vertę, kaip nutarimas padarytas remiantis Statuto 13 straipsniu“.

Pažymėtina, kad 1922 m. gegužės 12 d. Deklaracija niekada taip ir nebuvo ratifikuota Lietuvos Seime. Apskritai, Seimas beveik metus delsė imtis bet kokių veiksmų dėl šios Deklaracijos. Ji buvo pirmą kartą pristatyta Seime tik 1923 m. rugsėjo 18 d. ir nesulaukė jokių prieštaravimų. Svarstant Deklaracijos klausimą 1923 m. gruodžio 4 d. Seimo posėdyje, opozicija reikalavo šios Deklaracijos ratifikavimo, tačiau atsižvelgiant į Teisės komiteto nuomonę, buvo nutarta, jog ši Deklaracija neturi būti Seimo ratifikuojama, nes Konstitucijos 30 straipsnis nenumato tokios Vyriausybės sudarytos tarptautinės sutarties tvirtinimo Seime, o ir pats Deklaracijos tekstas nereikalavo jos ratifikavimo. Tačiau opozicija pareiškė, kad Deklaracija neratifikuojama ne dėl teisinių, o dėl politinių motyvų. Siekdamas išvengti galimų interpretacijų, jog Seimas dėl kokių nors kitų priežasčių nenorįs ratifikuoti Deklaracijos, Seimas konstatavo, kad „ima ją domėn“. Tautų Sąjungos Taryba sutiko laikyti šią Deklaraciją įsigaliojusia ir suteikė jos nuostatoms Tautų Sąjungos garantijas. Pažymėtina, kad Deklaracija niekada nebuvo paskelbta jokiam oficialiame tarpukario Lietuvos laikraštyje.

Jei palygintume 1922 m. Deklaraciją dėl mažumų apsaugos Lietuvoje su Lenkijos 1919 m. pasirašytu „Mažuoju Versalio traktatu“, pamatykite, kad savo turiniu Deklaracija buvo labai artima „Mažajam Versalio traktatui“. Panašus buvo ir Lietuvos Deklaracijos pobūdis – tarptautinių įsipareigojimų tautinių mažumų apsaugos srityje prisiėmimas buvo

viena iš sąlygų pripažįstant Lietuvą *de jure* ir priimant Lietuvą į Tautų Sąjungą⁵. Esminis skirtumas buvo tas, kad šie įsipareigojimai turėjo vienašalės deklaracijos formą, o pati Deklaracija, nors ir turėjusi prioritetą Lietuvos įstatymų atžvilgiu, nebuvo Lietuvos Seimo ratifikuota.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos kelias tarptautinio nepriklausomos valstybės link nebuvo nei paprastas, nei lengvas. Lietuva, panašiai kaip ir kitos po Pirmojo pasaulinio karo susikūrusios arba nepriklausomybę atgavusios šalys, turėjo prisiimti tam tikrus tarptauti-

nus įsipareigojimus dėl tautinių mažumų teisių apsaugos ir užtikrinimo. Šie įsipareigojimai tapo neatsiejama tarpukario Lietuvos teisinės sistemos dalimi ir buvo viena iš sąlygų, siekiant formalaus tarptautinio Lietuvos kaip nepriklausomos valstybės pripažinimo.

⁵ *Kaip įdomų faktą galima paminėti tai, kad, Latvija ir Estija, siekdamos narystės Tautų Sąjungoje, Tautų Sąjungos Tarybai taip pat paskelbė deklaracijas dėl tautinių mažumų apsaugos (1923 m. birželio 6 d. – Latvija ir 1923 m. rugsėjo 17 d. – Estija), tačiau, skirtingai nei 1919 m. Lenkijos pasirašytame „Mažajame Versalio traktate“ ar 1922 m. Deklaracijoje dėl mažumų apsaugos Lietuvoje, šiose deklaracijose nekalbama apie tai, kad jų nuostatos sudaro „tarptautinio pobūdžio įsipareigojimus“ ir kad jos pripažįstamos „kaip pagrindiniai įstatymai“. Be to, šiose deklaracijose nekalbama apie tai, kad „joks įstatymas, joks reglamentas ir joks oficialus veiksmas neprieštaraus ir nebus priešingas šioms nuostatomis ir joks įstatymas, joks reglamentas ir joks oficialus veiksmas neturės galios už šias nuostatas“. Taip Latvijos ir Estijos deklaracijos, nors ir suteikia Tautų Sąjungos Tarybos narėms atkreipti Tarybos dėmesį į tautinių mažumų teisių pažeidimus, jos nesuteikė teisės „atkreipti Tarybos dėmesį į pavojų“, kad deklaracijų nuostatos gali būti pažeistos. Šiose deklaracijose nekalbama ir apie Tautų Sąjungos Tarybos teisę „duoti tokių instrukcijų ir padaryti tai, kas atrodo tikslinga ir reikalinga esamomis aplinkybėmis“.*

Klaipėdos baltarusiai Tarptautinę gimtosios kalbos dieną rašė diktantą

Rita BANEVIČIENĖ*

Vasario 21 d. Klaipėdos tautinių kultūrų centre buvo švenčiama Tarptautinė gimtosios kalbos diena. Šventės organizatoriai – Klaipėdos baltarusių bendrija „Krynica“. Renginio partneris – Tautinių kultūrų centras.

Baltarusių bendrijos „Krynica“ pirmininkas Nikolajus Logvinas, sveikindamas šventės dalyvius, pažymėjo, kad mylėti savo gimtąją kalbą yra garbinga, bei palinkėjo nepamiršti, puoselėti ir perduoti savo vaikaičiams protėvių kalbos grožį.

Gimtosios kalbos minėjimas prasidėjo diktanto rašymu. Tautinių kultūrų centro klasėje viešnia iš Baltarusijos Ala Gubarevič raiškiai skaitė tekstą baltarusių kalba, o norintieji pasitikrinti gimtosios kalbos žinias susikaupe rašė diktantą.

Po to šventė persikėlė į Tautinių kultūrų centro salę, kur buvo kalbama apie Pranciškų Skoriną – LDK

Vyksta gimtosios baltarusių kalbos egzaminas

visuomenės veikėją, išspausdinusį pirmąją knygą Lietuvoje (Vilniuje) senąja baltarusių kalba. Baltarusių bendrijos „Krynica“ narė Irina Milkovskaja susirinkusiems papasakojo apie Skorinos gyvenimą ir veiklą. A. Gubarevič, kalbėdama apie šio žymaus žmogaus kūrybą, sakė, kad Skorina stengėsi rašyti paprasta, šnekamąją baltarusių liaudies kalba, kad jo leidiniai pasižymėjo aukšta spaudos technika, poligrafine kultūra, t.y. aiškiu ir stilingu šriftu, turtinga

ornamentika (vinjetėmis, inicialais), puikiomis graviūromis. P. Skorinos leidiniai buvo plačiai skaitomi, jie pradėjo knygų spausdinimo tradiciją Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.

Šventės metu skambėjo melodingos baltarusių dainos, kurias atliko bendrijos „Krynica“ narės Valentina Snigur ir Irina Simačiova.

*Rita Banevičienė yra Klaipėdos TKC kultūrinės veiklos vadybininkė.

Netolimi įvykiai – istoriko knygoje

Lietuvos istorijos institutas išleido Vlado Sirutavičiaus knygą „Lietuviai ir Lietuvos lenkai. Lietuva ir Lenkija 1988 – 1994 metais.“

Monografijoje aptariamos dvi tarpusavyje glaudžiai susijusios problemos. Visų pirma, analizuojama etninių grupių – lietuvių ir Lietuvos lenkų – sąveika 1988–1994 metais. Daugiausia dėmesio skiriama lietuvių–lenkų etniniam konfliktui, o konkrečiau – lenkų aktyvistų bei organizacijų siekiui sukurti nacionalinę teritorinę autonomiją.

Lietuvos SSR, vėliau ir Lietuvos Respublikos valdžia pastangas steigti tokią autonomiją griežtai atmetė. Iš esmės toks reikalavimas buvo verti-

namas kaip grėsmė teritoriniam vienetumui ir nacionaliniam suverenitetui. Taigi, studijoje aiškinamasi, kokie veiksniai darė įtaką lietuvių ir Lietuvos lenkų etniniam konfliktui, o kartu analizuojama Lietuvos valdžios (tiksliau, dviejų politinių režimų – LSSR ir Lietuvos Respublikos) etninė politika.

Antroji problema, kuri aptariama monografijoje, – Lietuvos ir Lenkijos tarpvalstybiniai santykiai. Studijoje ieškoma atsakymo į klausimą, kokie veiksniai sąlygojo santykių tarp dviejų kaimyninių valstybių dinamiką. Aiškinamasi dviejų svarbiausių tarpvalstybinių susitarimų – Draugiškų santykių ir kaimyninio bendradarbiavimo deklaracijos (1992 m.) bei Draugiškų

santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties (1994 m.) – pasirašymo aplinkybės.

Derybose dėl tarpvalstybinių santykių sureguliuojimo iš esmės buvo nesutariama dėl dviejų klausimų: tautinių mažumų teisių užtikrinimo ir vadinamojo praeities vertinimo. Pirmąjį klausimą aktyviai kėlė Lenkijos derybininkai, siekdami į susitarimus įtraukti kaip galima daugiau nuostatų, išplečiančių mažumų teises, o antrąjį – lietuvių politikai, reikalaudami viena ar kita forma įvertinti L. Želigowskio agresiją prieš Lietuvą.

**Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.*

Holokausto pamokų pamiršti nevalia

Kauno IX forto muziejus, Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti ir Kauno žydų bendruomenė lietuvių ir anglų kalbomis išleido Holokausto tematikai skirtą kolektyvinį mokslinių straipsnių rinkinį „Holokaustas nacių okupuotose Rytų ir Vakarų Europos valstybėse: tyrimas ir atmintis“.* Jo pagrindu tapo 2016 m. spalio 27 – 29 d. Kaune vykusioje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Lokalinė Holokausto raidos analizė nacių okupuotose Rytų ir Vakarų Europos valstybėse“ nagrinėti klausimai.

Lietuvos ir užsienio valstybių

istorikai, valstybės, visuomenės veikėjai iškelia su Holokaustu susijusius klausimus, kurie sulaukia rezonansinio atgarsio visuomenėje. Leidinyje publikuojami trylikos autorių, tarp kurių yra visuotinį pripažinimą pelnę Holokausto istorijos tyrėjai iš Estijos, Izraelio, JAV, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Ukrainos, Vokietijos, straipsniai.

Juose yra lyginama ir tyrinėjama genocidinė nacių politika žydų tautos atžvilgiu Europoje ir Lietuvoje, Holokausto Lietuvoje specifika, Holokausto tyrimai Lietuvoje ir Ukrainoje, žydų genocido memorialai ir atminimo vietos įvairiose

Lietuvos ir Lenkijos vietovėse, ideologiniai Holokausto atminties panaudojimo klausimai, antisemitinė propaganda Lietuvoje ir Latvijoje. Antrojo pasaulinio karo metais bei antisemitiniai incidentai sovietinėje Lietuvoje. Autoriai siekia padėti visuomenei įsisamontinti Holokausto patyrimą Lietuvoje bei Europoje ir suvokti, kokių pasekmių gali atnešti nepakantumo kitos tautybės ar rasės žmonėms kurstymas ir kraštutinės nacionalizmo formos. Holokausto pamokų pamiršti nevalia.

**Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.*

Gyveno Šilalėje žydai

Šilalės krašte nuo XVII a. iki XX a. vidurio gyveno gausi žydų (litvakų) bendruomenė. Tačiau, kaip teigia leidinio sudarytojai, jos palikimo ženklai dėl tragiškų XX a. vidurio įvykių šandieninei visuomenei mažai pažįstami. „Šiuo leidiniu tikimasi juos nors truputį atskleisti, o taip pat vilimasi, kad istori-

niai faktai, mokslinė analizė, asmeninė atmintis paskatins ir padės išvelgti dabartiniame Žemaitijos miestelyje litvakų ekonominės ir kultūrinės veiklos pėdsakus“, – rašoma pratarinėje.

Leidinių sudaro mokslinė ir informacinė dalys. Mokslinėje dalyje „Šilalės krašto žydai XVII – XX a.:

istorinė apybraiža“ pateiktas istorinis Šilalės krašto žydų bendruomenės sanklodos ir kaitos tyrimas, suskirstytas į poskyrius, kuriuose analizuojami svarbiausi Šilalės krašto žydų istorijos aspektai įvairiais laikotarpiais: XVII a., XVIII a., XIX a., Didžiojo karo, Pirmosios Lietuvos Respublikos, 1940

– 1941 m. sovietinės okupacijos bei Holokausto.

Informacinėje dalyje apibendrinama Šilalės krašto žydų istorija, pateikiami juos ir jų gyvenimą atsiminusių žmonių pasakojimai.

Šiandien žingsnis po žingsnio prikeliami iš užmaršties žydų kultūros paveldo lobiai. „Tai svarbi Lietuvos kultūros dalis, kurią šimtmečiais kūrė litvakai. Todėl rūpintis jų kultūros paveldu – ne tik pasaulio litvakų

bendruomenės, bet ir Lietuvos, kurios neatskirama dalis buvo žydai, pareiga“, – pažymima leidinyje.

**Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.*

V. Krėvė turėjo politinį krikštą

Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštyje „Metai“ (2017 m. Nr. 11-12, 2018 m. Nr. 1) išspausdintas Mahiro Gamzajev* straipsnis „Vinco Krėvės politinis krikštatis“. Jame autorius rašo apie V. Krėvės politinę veiklą Azerbaidžane, apie kurią, pasak autoriaus, nežinoma beveik nieko. Gausiose publikacijose, kurios pasirodė apie V. Krėvę pastarąjį dešimtmetį ir kuriose analizuojama lietuvių literatūros klasiko V. Krėvės-Mickevičiaus (1882–1954) politinė veikla, nušviečiamas „tik Kauno laikotarpis (1920–1944)“.

„Tačiau ne mažiau svarbus ir įdomus yra V. Krėvės politinės veiklos Azerbaidžane periodas (1917 – 1920). Juk į politiką rašytojas aktyviai įsitraukė gyvendamas būtent Baku. Tuomet Baku 1-osios realinės mokyklos mokytojas suartėjo su vietos eserais ir, kaip pats teigė, net kurį laiką pirmininkavo jų partijos Baku komitetui. 1917 m. spalį pagal šios partijos sąrašą jis buvo išrinktas Baku miesto Dūmos deputatu ir iki 1918 m. balandžio 25 d. priklausė miesto Tarybos ir Dūmos eserų frakcijai“, – pažymima straipsnyje.

Jo autorius taip pat teigia, kad Baku mieste V. Krėvė sutiko savo politinį krikštą, suvaidinusį be galo svarbų vaidmenį tiek politiniame, tiek asmeniniame V. Krėvės gyvenime.

Šis žmogus buvo vienas iš Baku kadetų partijos lyderių, įtakingas miesto Dūmos tarėjas, Baku rusų nacionalinio komiteto pirmininkas Michailas Podšibiakinas (1884–1963). Dviejų vyrų kelių suartėjimas bei artimesnė jų pažintis užsimezgė po 1917 m. Vasario revoliucijos Rusijoje, nes kaip tik tuo metu Baku žymiai suaktyvėjo įvairių partijų politinė veikla ir vyko arši kova dėl įtakos bei valdžios.

Šiandien Lietuvoje M. Podšibiakino pavardė yra žinoma nebent siauram istorikų ratui. Tuo tarpu ji įrašyta 1934 m. Kaune išleistoje Lietuviškojoje ir 1954 m. Bostone išleistoje enciklopedijose.

M. Gamzajev straipsnyje pateikiama plati to meto visuomeninio-politinio gyvenimo Azerbaidžane panorama, atskleidžiama partijų veikla, jų siekiai ir tikslai, įvairių politinių jėgų kova dėl valdžios.

Autorius taip pat seka M. Podšibiakino gyvenimo peripetijų, jo tarpais rizikingų poelgių pėdsakais. V. Krėvės dėka jis tampa Lietuvos konsulato darbuotoju A. Banevič ir kartu su kitais konsulato darbuotojais ištrūksta iš smurte paskendusio Baku ir 1920 m. liepą sėkmingai pasiekia Kauną, kur tampa Mykolu Banevičiumi. Po nevykusių bandymų įsikurti Paryžiuje ir Berlyne M. Banevičius grįžta į Kauną.

Kaip pažymi M. Gamzajevs, „M. Podšibiakinas Baku politiniame gyvenime pasižymėjo plačia erudicija ir gebėjimu patraukti publikos dėmesį, taip pat oratoriniu meistriškumu ir kalbos kultūra. Šį savo talentą jis sėkmingai sugebėjo realizuoti ir Kaune. Tik šį sykį ne politinėje, o akademinėje erdvėje...“. Kauno universitete M. Banevičius skaitė keletą kursų, skirtų rusų klasikinei literatūrai – Ivanui Turgenevui, Vladimirui Korolenkai, Levui Tolstojui ir kt.

Autorius seka herojaus pėdomis, kurios nuveda į Paryžių, iš ten – atgal į Lietuvą. Buitiniai rūpesčiai, buto, darbo paieškos, nesutarimai su savo geradariu V. Krėve kainavo daug fizinių ir dvasinių jėgų. Pagaliau sovietmečiu viešos kalbos, kad J. Stalino darbas kalbotyros klausimais neįnešė nieko naujo į rusų kalbos studijas kainavo dešimt metų laisvės atėmimo su turto konfiskavimu, kurio, kaip vėliau paaiškėjo, buvo: du stalai, knygų lentyna, drabužių spinta su veidrožiu, staliukas radijui, dvi kėdės, pora fotelių, padėvėtas kostiumas, aštuoniasdešimt knygų ir trys šimtai penkiasdešimt rublių. „Štai ir viskas, ką Lietuvoje užgyveno žymus Rusijos kadetas“, – pažymi autorius. Tiesa, knygų buvo daugiau, bet dalis bibliotekos KGB Kauno srities valdybos sprendimu buvo sudeginta. Knygos buvo deginamos ne tik viduramžiais, ne tik hitlerinėje Vokietijoje. Beje, dėl amnestijos kalėjimo laikas buvo sutrumpintas. Mirė M. Banevičius 1963 m. kovo 10 d., devyneriais metais pergyvenęs V. Krėvę.

*M. Gamzajevs – Lietuvos azerbaidžaniečių draugijos pirmininkas, Tautinių bendrijų tarybos narys, kultūrologas, Lietuvos ir Azerbaidžano istorinių, valstybinių, literatūrinių ryšių tyrėjas, vertėjas iš lietuvių kalbos į azerbaidžaniečių kalbą ir iš azerbaidžaniečių kalbos į lietuvių kalbą. Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos narys, Azerbaidžano rašytojų sąjungos narys. Jam suteiktas meno kūrėjo statusas. Daugelio publikacijų apie lietuvių literatūros klasiko Vinco Krėvės-Mickevičiaus gyvenimą ir kūrybą, jo diplomatinę veiklą Baku mieste autorius.

ETST – prieš ksenofobiją, rasinę ir religinę diskriminaciją

„Tautinių bendrijų naujienų“ puslapiuose ne kartą rašėme apie tarptautines organizacijas, kurių veikla nukreipta rūpintis tautinių mažumų teisėmis, gerinti tarptautinius santykius, kovoti su ksenofobijos ir antisemitizmo apraiškomis. Šiame numeryje pasakojame apie Europos tolerancijos ir susitaikymo tarybą.

Europos tolerancijos ir susitaikymo taryba (The European Council on Tolerance and Reconciliation) (ETST, toliau – Taryba) įsteigta 2008 m. spalio 7 d. pirmame posėdyje Paryžiuje. Tarybai vadovauja pirmininkas, kuriuo nuo 2015 m. yra buvęs Jungtinės Karalystės premjeras Tonis Bleiras (Tony Blair). Anksčiau šias pareigas ėjo buvęs Lenkijos prezidentas Aleksandras Kvasneviskis (Aleksander Kwasniewski). Tarybos prezidentas – Viačeslavas Mošė Kantoras (Viatcheslav Moshe Kantor).

Į Tarybos sudėtį įeina žymūs politikos ir visuomenės veikėjai, mokslininkai, Nobelio premijos laureatai, žinomos asmenybės, pelniusios pasaulinį pripažinimą dėl savo nuopelnų humanitarinėje ir tolerancijos stiprinimo srityse.

Pagrindinis Tarybos uždavinys – tolerancijos Europoje stebėseną, siūlymų ir rekomendacijų rengimas nacionalinėms vyriausybėms ir

tarptautinėms organizacijoms, kaip gerinti tarpkonfesinius ir tarptautinius santykius žemyne.

Taryba yra viena iš nedaugelio tarptautinių organizacijų, kovojančių su ksenofobija, antisemitizmu ir rasine diskriminacija šiuolaikiniame pasaulyje.

2012 m. Briuselyje buvo pristatytas tipinio Tolerancijos raidos įstatymo projektas.

Įstatyme išrašyti pagrindiniai tolerancijos principai ir sąvokos, santykių tarp įvairių socialinių grupių principai, taip pat tarp migrantų ir vietinių žmonių. Įstatymas garantuoja demokratines laisves, išvardija pareigas, kurias privalo vykdyti Europos šalys, tarp jų švietimo srityje, reglamentuoja santykius su žiniasklaida.

Taryba yra parengusi Europos tolerancijos konvenciją ir Tolerancijos baltąją knygą.

Konvencija – tai universalus teisėkūros priemonių palaikyti toleran-

ciją ir priešintis bet kuriems nusikaltimams neapykantos pagrindu rinkinys.

Baltoji knyga – tai sisteminis tolerancijos ir konkrečių tarpkultūrinių konfliktų Europos šalyse sprendimo rinkinys. Be to, Baltoji knyga yra pirmas tokio pobūdžio leidinys, kuriame rašoma apie pozityvią praktinę patirtį.

2008 m. Taryba įsteigė apdovanojimą tolerancijos srityje – Tolerancijos medalį. Šis ženklas įteikiamas asmenims už jų žymų indėlį diegiant tolerancijos ir tarpusavio pagarbos idėjas Europoje, o taip pat kovojant su ksenofobija, rasine ir religine diskriminacija. Tolerancijos medalis taip pat įteikiamas šeimoms, kurių giminaičiai žuvo kovodami su ekstremizmu ir nepakantumu.

Pirmasis Tolerancijos medalis 2010 m. buvo įteiktas Ispanijos karaliui Chuanui Karlui I (Juan Carlos I) už indėlį kuriant tolerantišką visuomenę sudėtingu Europoje pereinamuoju laikotarpiu.

Tolerancijos medaliu 2015 m. buvo apdovanotas žinomas futbolininkas Samuelis Eto (Samuel Eto'o) už kovą prieš rasizmą futbolo sporte.

SUMMARY

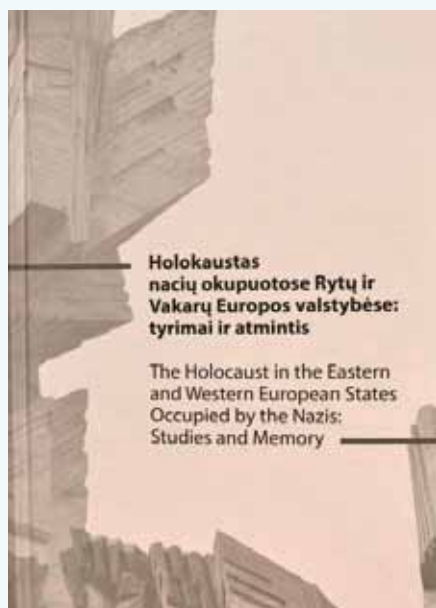
Song Festival will unite the Lithuanian people of different generations and nations. This summer Song Festival for the commemoration of the Centenary of the Restoration of Lithuania's Independence called "Vardan tos..." (in the Name of...) is going to take place. On the 1st July an event "Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą" (A Hundred Faces of Lithuania – Let's Unite Lithuania) specially for the world Lithuanians and the national communities resident

in Lithuania is going to take place in Vilnius Town Hall for the first time in the history of Independent Lithuania. The pavilion-town of the Lithuanian communities and national communities is going to be open all day long in the Town Hall Square, the artist collectives of the world Lithuanians and the national communities are going to perform on the stage.

The Lithuanian National Communities: 100 Years with Lithuanian State. On the 20 January, the House of National Communities organized

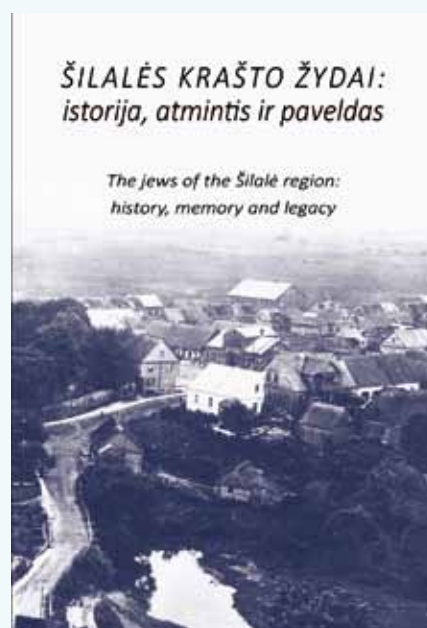
a scientific conference "Lietuvos tautinės bendrijos valstybės 100-mečio istorijos kontekste" (The Lithuanian National Communities in the Context of the History of the Centenary of the State). The biggest attention was paid for the discussion of the state of the national communities during the interwar period, as well as for the analysis of the relationship between the state and national communities, for the place of foreign-born people in the history of the state and other questions.

Naujos knygos

Holokaustas nacių okupuotose Rytų ir Vakarų Europos valstybėse: tyrimai ir atmintis. The Holocaust in the Eastern and Western European states occupied by the nazis: studies and memory. Straipsnių rinkinys. Redakcinė kolegija: pirmininkas Vygantas Vareikis ... Anglų kalbos vertėjos ir redaktorės: Teresė Ringailienė, Jurgita Vaičėnienė. Kaunas. Kauno IX forto muziejus. 2017. 336 p., iliustr.

p. 26

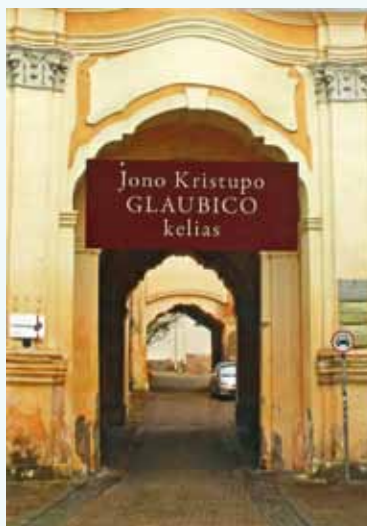

Šilalės krašto žydai. Istorija, atmintis ir paveldas. The Jews of the Šilalė region. History, memory and legacy. Sudarytojai Jurgita Viršilienė, Hektoras Vitkus. Šilalė. Šilalės rajono savivaldybės administracija. 2017. 117 p., iliustr. Tiražas 300 egz.

p. 26

Jono Kristupo Glaubico kelias. Teksto autorė dr. Auksė Kaladžinskaitė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas). Maketavo Tomas Rastenis. Fotografijos – Michael Pretsch. Išleido Vokiečių bendruomenė. Raugyklos g. 25, Vilnius. 2017, 31 p., iliustr.

p. 17

Urszula Pawluczuk. Osiemnastowieczne Wilno, miasto wielu religii i narodów. Białystok. Wydawnictwo i Drukarnia Libra. 350 p.

Vilnius užima neginčijamą vietą daugelio tautų (lietuvių, lenkų, baltarusių, vokiečių, žydų, totorių, karaimų, armėnų) religijų ir kultūrų istorijoje. Monografijoje pristatomi jų tarpusavio santykiai. Daugiausiai dėmesio skirta bendravimui tarp krikščionių konfesijų, jų padėčiai ir vaidmeniui XVI-XVII a. Vilniuje. Darbe panaudoti rankraštiniai šaltiniai ir žemėlapiai iš asmeninių ir valstybinių archyvų. Išsamus panaudotų šaltinių sąrašas ir surinkta gausi medžiaga gali

būti naudinga tolesniam Vilniaus miesto istorijos tyrimui. Knygą galima perskaityti Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje.

Vladas Sirutavičius. Lietuviai ir Lietuvos lenkai, Lietuva ir Lenkija 1988-1994 metais. Lietuvos istorijos institutas. Vilnius. Lietuvos istorijos institutas. 2017. 495 p., iliustr., Tiražas 300 egz.

p. 26

Duonos šventėje – įvairių tautų kepiniai ir puiki nuotaika

Vasario 2 d. Tautinių bendrijų namuose vyko tradicinė Duonos šventė. Joje trylikos tautinių bendrijų atstovai pristatė nacionalinius savo tautų kepinius, konditerijos gaminius, pasakojo su duona susijusius papročius, vartojimo tradicijas. Čia spausdinamose Vlado Uznevičiaus nuotraukose - kai kurios šventės akimirkos.

ISSN 2029-7394

9772029739001